

السلام
الرحمن الرحيم

آشنایی با مفردات

قرآن کریم

سال دوم
رشته علوم و معارف اسلامی
دوره متوسطه

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب: آشنایی با مفردات قرآن کریم - ۲۲۱

شورای برنامه‌ریزی و تألیف: محمد مهدی اعتصامی، یونس باقری

داوود بهرامسری، حسن جعفریان، حسین سوزنجی، محمد قدوسی،

سیدهادی محدث، سیدمحسن میرباقری، سیدمحمدحسین میرباقری، علی ناسخیان،

مسعود وکیل و مرضیه سمیع زاده

مؤلفان: داوود بهرامسری، مرضیه سمیع‌زاده، اسدالله محمدی‌نیا و مسعود وکیل

نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران - خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۰۹۲۶۶۸۸۳، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت: www.chap.sch.ir

مدیر هنری: مجید ذاکری یونسی

طراح گرافیک و صفحه‌آرا: محمد عباسی

طراح جلد: محمد عباسی

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص

کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) - تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰

صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار: ۱۳۹۴

حق چاپ محفوظ است.

زندگی در دنیای امروز، زندگی در مدرسه‌ی اراده است و سعادت و شقاوت هر انسانی به اراده‌ی همان انسان رقم می‌خورد. اگر بخواهید عزیز و سربلند باشید، باید از سرمایه‌های عمر و استعدادهای جوانی استفاده کنید و با اراده و عزم راسخ به‌طرف علم و عمل و کسب دانش حرکت نمایید.

صحیفه‌ی نور، ج ۲۱، ص ۲۵

فهرست مطالب

پیش‌گفتار

۱	درس اول : نگاهی به علم مفردات قرآن کریم
۴	درس دوم : رسالت
۱۲	درس سوم : ایمان
۱۹	درس چهارم : تعقل، تفکر، تدبیر و تفقه
۲۵	درس پنجم : شکر
۳۲	درس ششم : کفر
۴۰	درس هفتم : عبادت
۴۸	درس هشتم : اطاعت
۵۵	درس نهم : صلاح و فساد
۶۲	درس دهم : ظلم
۶۸	درس یازدهم : قسط و عدل
۷۴	درس دوازدهم : تقوا و فجور
۸۱	درس سیزدهم : انفاق
۸۸	درس چهاردهم : طغیان
۹۵	درس پانزدهم : ابتلا و فتنه
۱۰۲	درس شانزدهم : فلاح و قَوز
۱۰۹	درس هفدهم : خُسران و ناامیدی
۱۱۶	درس هجدهم : توبه و اِنابَه
۱۲۴	فهرست کلمات
۱۲۷	معجم آیات
۱۳۵	منابع

پیش گفتار

سخنی چند با دبیران و دانش آموزان عزیز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
... قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ
يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

مائده ۱۵ و ۱۶

خدای بزرگ را سپاس می گویم که توفیق تألیف کتاب درسی مفردات قرآن کریم را به ما عنایت فرمود. در این قسمت به اختصار مطالبی درباره‌ی اهداف، موضوعات، محتوا و ساختار دروس و ارزش‌یابی این درس ارائه می‌شود. امید است این توضیحات موجبات بهره‌گیری هرچه بیش‌تر از آن را فراهم آورد تا دانش‌آموزان عزیز در کنار سایر دروس، با کتاب آسمانی قرآن بیش از پیش مأیوس شوند و به مدد آن، از نزدیکی به ظلمت‌های نفسانی و شیطانی رهایی یابند و به راه راست بندگی راهنمایی شوند.

اهداف درس مفردات قرآن کریم

با توجه به آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان در دروس قرآن، دینی و عربی، درس مفردات در صدد است ضمن تقویت توانایی دانش‌آموزان در درک معنای عبارات و آیات شریفه‌ی قرآن کریم، آن‌ها را با معنای عمیق‌تر برخی از مفردات قرآن کریم و کاربردهای مختلف آن‌ها در آیات شریفه آشنا کند و هم‌چنین با طرح سؤالاتی درباره‌ی مضامین و موضوعات مرتبط با آیات، به تدریج دانش‌آموزان

را با راه‌های تفکر و تدبیر در قرآن آشنا سازد. از این رو، می‌توان موارد ذیل را مهم‌ترین اهداف این درس به‌شمار آورد:

۱- آشنایی با معنای عمیق‌تر برخی از واژه‌های قرآن کریم و معنای کاربردهای مختلف آن‌ها در آیات

۲- تقویت توانایی درک معنای عبارات و آیات قرآنی

۳- توانایی بهره‌گیری از شناخت واژه‌ها به منظور زمینه‌سازی برای تفکر، تدبیر و تفسیر آیات قرآن کریم

۴- تقویت انس با قرآن کریم و بهره‌مندی مستمر از آن

موضوعات درس

این کتاب دارای ۱۸ درس است که در آن‌ها حدود ۲۷ موضوع قرآنی بررسی شده است. این موضوعات با توجه به نیازهای اعتقادی، اخلاقی و تربیتی دانش‌آموزان انتخاب شده‌اند. هم‌چنین تنوع، جذابیت، گستردگی و اهمیت آن‌ها در قرآن کریم و عدم پرداختن مستقیم به این واژه‌ها در سایر دروس رشته‌ی علوم و معارف اسلامی از دلایل دیگر انتخاب آن‌ها بوده است.

محتوا و ساختار درس

هر درس از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

۱- **سرآغاز:** هر درس مطلعی دارد که به اجمال، افق پیش‌روی موضوع درس را نشان می‌دهد. در این بخش اهمیت آن موضوع در زندگی انسان، قرآن کریم، تاریخ تفکر بشری بیان می‌شود و به مهم‌ترین پرسش‌ها درباره‌ی آن اشاره می‌شود.

۲- **شناخت واژه:** در این قسمت معنای ریشه‌ی واژه یا واژگان اصلی درس بیان می‌شود و گاهی با طرح سؤالاتی، از دانش‌آموزان می‌خواهیم کلمات هم‌خانواده‌ی واژه‌ی مورد بحث را در زبان فارسی رایج جست‌وجو کنند. در این بخش دانش‌آموزان با موارد اشتراک این واژه‌ها با کاربردهای فارسی آن، درک معنای بهتر و نیز دقت در تفاوت کاربرد قرآن با فارسی بیشتر آشنا می‌شوند.

۳- کاربرد در قرآن: در این بخش برخی از کلمات هم‌ریشه با موضوع درس که در آیات درس به کار نرفته یا استعمال خاصی دارد، انتخاب شده است تا دانش‌آموزان با استفاده از عبارات قرآنی آراسته شده، معنای این مشتقات را حدس زده و ویژگی‌های صرفی آن‌ها را تشخیص دهند.

۴- آیات شریفه: این بخش متن اصلی درس است و شامل تعدادی از مهم‌ترین آیات قرآن کریم می‌باشد که تا حد زیادی موضوع درس را تبیین و تشریح می‌کنند. آیات در کتاب به صورت تقطیع شده آمده و معمولاً در هر سطر یک جمله‌ی تام گنجانده شده است. دانش‌آموزان با معنای بیش‌تر کلمات به کار رفته در آیات آشنا هستند و می‌توانند معنای کلماتی را که احیاناً نمی‌دانند از فهرست کلمات که در پایان کتاب آمده است، جست‌وجو کنند. دانش‌آموزان باید این‌گونه کلمات را فراگیرند اما یادگیری معنای برخی از کلمات که در پاورقی صفحات آمده است الزامی نیست. در آزمون‌های شفاهی و کتبی نیز اگر از آیاتی که دارای این‌گونه کلمات‌اند، پرسش شود، باید معنای این کلمات در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد.

۵- تمرینات: در قسمت پایانی هر درس تمرین‌های متنوعی آمده است. این تمرین‌ها بیش‌تر برای آموزش روش‌های تفکر و تدبر در آیات شریفه و برقراری ارتباط مضامین آن‌ها و استخراج پیام آیات طراحی شده است. این تمرین‌ها هم درباره‌ی آیات درس است و هم به برخی از آیات که در متن درس نیامده است، مربوط می‌شود. در این تمرین‌ها ترجمه‌ی آیات، به‌طور مستقیم خواسته نشده اما برای انجام تمرینات، به‌طور ضمنی و غیرمستقیم دانستن معنای آیات لازم است. چنین تمرین‌ها و پرسش‌هایی، هم وقت کم‌تری را به خود اختصاص می‌دهند و هم به تدریج به دانش‌آموزان می‌آموزند که هرگاه آیه‌ای را قرائت می‌کنند، باید به‌طور مستقیم و بدون نیاز به طی کردن گام مستقلی به‌عنوان ترجمه، مفهوم آیه‌ی شریفه را درک کنند. البته این توانایی ارزشمند، نتیجه‌ی انس و ارتباط مستمر با قرآن کریم است.

ارزش‌یابی

ارزش‌یابی باید به‌گونه‌ای انجام شود که یادگیری را عمق و وسعت بخشد. پرسش‌های کلاسی چه به‌صورت شفاهی و چه کتبی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که هم دانش‌آموزان و هم دبیر محترم با نقاط قوت و ضعف فعالیت‌های درسی انجام شده آشنا شوند و در صدد تقویت نقاط قوت و جبران

نقاط ضعف برآیند.

ارزش‌یابی معمولاً به دو صورت مستمر و پایانی انجام می‌شود. نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر هر دانش‌آموز با توجه به میزان فعالیت او در تلاش گروهی در کلاس، جدیت در فرایند تدریس، حل تمرین‌ها و برخی فعالیت‌های مرتبط دیگر در خارج از کلاس و پاسخ به پرسش‌های کلاسی و آزمون‌های دوره‌ای در طول هر نیم‌سال تعیین می‌شود.

ارزش‌یابی پایانی هر درس به صورت کتبی و در چارچوب مقررات دروس این رشته انجام می‌شود. در ارزش‌یابی پایانی، رعایت الگوی زیر توصیه می‌شود.

- ۱- پرسش از مطالب مربوط به شناخت واژگان ۳ نمره
- ۲- سؤالات مربوط به جدول کاربرد در قرآن ۴ نمره
- ۳- ترجمه‌ی آیات ۷ نمره
- ۴- پرسش‌های مشابه تمرین‌های پایانی در هر درس ۶ نمره

تذکر: پرسش‌های مربوط به بخش چهارم الگوی فوق نباید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز به حفظ یا ترجمه‌ی آیات مطرح شده در سؤال ملزم شود، بلکه باید عبارات یا آیاتی از قرآن کریم ارائه شود و از دانش‌آموز، درباره‌ی آن‌ها مانند تمرین‌های پایانی هر درس، پرسش شود. این عبارات و آیات می‌تواند نسبت به آنچه در دروس و تمرینات آمده جدید باشد؛ اما در این صورت اگر کلمه یا ترکیبی در آن‌ها آمده که از سطح عموم دانش‌آموزان بالاتر است یا از کلماتی است که دانش‌آموزان ملزم به یادگیری آن‌ها نبوده‌اند، معنای آن‌ها نیز باید ذکر شود.

سایت گروه قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی آماده‌ی دریافت نظر دبیران و دانش‌آموزان گرامی و هم‌چنین ارائه‌ی راهنمایی‌های لازم است. پیشاپیش از توجه همه‌ی عزیزان سپاس‌گزاری می‌شود.

نشانی سایت گروه قرآن: <http://quran-dept.talif.sch.ir>

نگاهی به علم مفردات قرآن کریم

سرس
اول

تعلیم قرآن کریم از صدر اسلام محور تعلیم و تربیت دینی و آموزش مسلمانان بوده است و مطابق سنت پیامبر اکرم و معصومین علیهم السلام، آموزش کودکان با آموختن قرآن آغاز می‌شده است. شما دانش‌آموزان عزیز هم خوشبختانه از سال‌های اولیه آموزش خود، یادگیری کتاب الهی را شروع کرده‌اید. خواندن قرآن کریم و فهم تدریجی معنای عبارات و آیات شریفه‌ی آن گام اول تعلیم قرآن است. عرب‌زبانان به دلیل آشنایی با زبان عربی، معنای بسیاری از عبارات و آیات قرآن کریم را به‌طور مستقیم درک می‌کنند. ما نیز به دلیل نزدیکی زبان فارسی به زبان قرآن و نیز یادگیری تدریجی معنای واژگان و عبارات قرآنی، می‌توانیم معنای بسیاری از آیات کتاب خدا را درک کنیم.

این درک، چه برای ما و چه برای عرب‌زبانان، درک اولیه و فهم عمومی از آیات قرآن کریم است. همین درک اولیه و فهم عمومی بسیار ارزشمند و هدایت‌گر است و می‌تواند ما را با بسیاری از معارف بلند قرآن کریم آشنا سازد. اما درک عمیق‌تر و دقیق‌تر قرآن کریم که کلام حکمت‌آمیز و حکمت‌آموز خدای حکیم است، نیازمند فراگیری علوم خاصی می‌باشد. از گذشته‌های دور به‌ویژه پس از گسترش اسلام به سرزمین‌های غیر عرب‌زبان و نیز در امتداد توسعه و پیشرفت اسلام، نیاز مسلمانان به کسب مقدمات علمی برای بهره‌گیری بیش‌تر و کامل‌تر از قرآن کریم، فزونی یافت. برخی از این علوم عبارت‌اند از علم صرف و نحو، معانی و بیان، فقه و اصول، تفسیر و تاریخ و... که یکی از مهم‌ترین این علوم، علم مفردات قرآن است.

«علم مفردات یا واژه‌شناسی قرآن دانشی است که درباره‌ی تک‌واژه‌های قرآنی از نظر ریشه، اشتقاق لغوی، دلالت بر معنای مطلوب، مناسبات و نوع کاربرد آن در قرآن بحث می‌کند»^۱. البته در علم مفردات گاه به تفاوت معنای کلمات مترادف نیز پرداخته می‌شود.

از این رو می‌توان گفت در سال‌های قبل هر چند شما علمی به نام مفردات قرآن را نیاموخته‌اید اما آن چه در آموزش قرآن داشته‌اید، به نوعی شما را با مفردات قرآن کریم آشنا کرده است. همان طور که در تعریف فوق آمده می‌توانید ریشه‌ی بسیاری از کلمات قرآن کریم را تشخیص دهید؛ با معنای آن‌ها آشنایی داشته و حتی معنای بسیاری از کلمات جدید را حدس بزنید.

در گذشته‌های دور کتاب‌های مفردات قرآن که توسط دانشمندان اسلامی تألیف شده است، بیش‌تر به تبیین و توضیح واژگان خاص و دشوار قرآن اختصاص داشته، اما در سده‌های اخیر کتاب‌های بسیاری در واژه‌شناسی قرآن کریم تألیف شده است که به سبک‌های مختلف به تبیین معنای ریشه‌ی همه‌ی کلمات قرآن و مشتقات مهم آن‌ها پرداخته‌اند.

یکی از معروف‌ترین منابع علم مفردات، کتاب راغب اصفهانی دانشمند بزرگ ایرانی قرن پنجم هجری به نام «مفردات الفاظ قرآن» است. این کتاب به مفردات راغب مشهور است.

راغب در مقدمه‌ی کتاب خود در اهمیت علم مفردات چنین می‌گوید: «اولین علمی که در علوم قرآن به آن نیاز است، علم الفاظ است و در علم الفاظ، تحقیق در مفردات قرآن اهمیت خاصی دارد. فهم معنای واژگان، اولین گام در درک معنای قرآن کریم است؛ همان‌طور که در ساخت یک بنا، مصالح ساختمانی نیاز و ضرورت اول است».

در عصر حاضر و به زبان فارسی نیز کتاب‌های خوبی در مفردات قرآن، تألیف شده که دو نمونه از آن کتاب‌های ارزشمند «نثر طویلی»^۲ و «قاموس قرآن»^۳ است.

همان‌طور که می‌دانید، در همه زبان‌ها به‌ویژه زبان عربی برای معنای نزدیک به هم، از الفاظ

۱- مفردات قرآن، حمید محمدی، ص ۱۸.

۲- تألیف دو دانشمند بزرگ معاصر، مرحوم آیت‌الله ابوالحسن شعرانی و مرحوم استاد محمد قریب.

۳- تألیف دانشمند بزرگ جناب آقای سیدعلی اکبر قرشی.

مختلف استفاده می‌شود و معمولاً عموم مردم به تفاوت دقیق معنای الفاظ مترادف توجه خاصی ندارند. یکی از فوائد استفاده از قاموس لغات، آشنایی با معنای دقیق تر کلمات و تفاوت معنای الفاظ مترادف با یکدیگر است. مثلاً شما با معنای کلمات «هدایه، سبیل و خَشِیَّة» آشنا نیستید اما با مراجعه به کتاب مفردات راغب می‌توان با معنای دقیق تر و توضیحات بیش‌تری درباره همین کلمات آشنا شد. مفردات این کلمات را این‌گونه معنا کرده است:

الهِدَايَةُ : دِلَالَةٌ بِلُطْفٍ

السَّبِيلُ : الطَّرِيقُ الَّذِي فِيهِ سُهولةٌ

الْخَشِيَّةُ : خَوْفٌ يَشوبُهُ تَعْظِيمٌ وَ أَكْثَرُ مَا يَكُونُ ذَلِكَ عَن عِلْمٍ

يُخَشِي مِنْهُ

دقت کنید هدایت همان راهنمایی است اما راهنمایی که با لطف و مهربانی همراه است؛ یا «سبیل» به معنای طریق یا راه است ولی راهی که در آن آسانی و سهولت وجود دارد؛ و «خَشِیَّة» به معنای خَوْف یا ترس است اما ترسی که آمیخته با احساس عظمت می‌باشد و این احساس نتیجه‌ی آگاهی از مقام و منزلت طرف مقابل است.

به این ترتیب به کمک علم مفردات می‌توان معنای دقیق یک واژه را به دست آورد. در تعریف علم مفردات نیز مشاهده کردید که این علم غیر از بیان معنای ریشه‌ی واژگان و اشتقاقیات مهم هر واژه، به بیان معنای مورد نظر و نوع کاربرد آن واژه در قرآن کریم نیز می‌پردازد.

همان‌طور که در پیش‌گفتار این کتاب آمده است، سعی شده در هر درس با آوردن مجموعه‌ای از مهم‌ترین آیات قرآن کریم درباره موضوع و واژه کلیدی آن درس، با معنای مورد نظر و نوع کاربرد آن واژه در قرآن کریم آشنا شوید.

رسالت

درس
دوم

آیا تا به حال برای یک دوست پیام فرستاده‌اید؟ معمولاً در یک پیام چه مطالبی می‌آید؟ پیام‌دهنده چه موقعیتی دارد؟ پیام‌گیرنده چه شرایطی دارد؟ پیام با پیام‌دهنده و پیام‌گیرنده چه نسبتی دارد؟ آیا پیام‌های مهمی را در طول تاریخ می‌شناسید؟ این پیام‌ها حاوی چه مطالبی بوده‌اند؟

شناخت واژه

۱- معنای لغوی: «رِسَالَة» به معنای پیام، پیام آوردن و پیامی که همراه مهربانی و نرمی است، می‌باشد. این واژه از ریشه‌ی «رسل» است. از مشتقات این ریشه، به صورت فعل، فقط از باب افعال (ارسال) در قرآن کریم به کار رفته است. پرکاربردترین اسم از این ریشه «رَسُول» و جمع آن «رُسُل» است. رسول، اسم و به «معنای فرستاده» شده است. این اسم در قرآن کریم برای کسانی که از جانب خدا مأمور به انجام کاری هستند، اعم از پیامبران یا فرشتگان به کار می‌رود.

۲- **معنای اصطلاحی:** به پیامی که پیامبران الهی از روی دلسوزی و با عشق و علاقه از سوی خدا برای مردم می‌آورند، رسالت می‌گویند و شخص آورنده‌ی این پیام نیز «رسول» نامیده می‌شود.

جُست و جو

بررسی کنید آیا در زبان فارسی واژه‌هایی از این ریشه به کار می‌رود؟ آن‌ها کدام‌اند؟

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف واژه‌ی اصلی درس، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی ^۱ واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		صافات ۱۸۱	مُرْسَلِينَ وَ سَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ	۱
		یوسف ۳۱	أَرْسَلْتُ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلْتُ إِلَيْهِنَّ	۲
		مائده ۶۷	رِسَالَةٍ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ	۳
		اعراف ۷۵	أُرْسِلَ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ، مُؤْمِنُونَ	۴
		نمل ۳۵	مُرْسِلَةً وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ	۵
		زخرف ۲۴	أُرْسِلْتُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ، كَافِرُونَ	۶

۱- در مشخصات صرفی، اول اسم یا فعل بودن واژه را مشخص کنید؛ آن‌گاه اگر اسم است، نوع و عدد آن را و اگر فعل است زمان، صیغه و معلوم یا مجهول بودن آن را بیان کنید.

قرائت و ترجمه

۱- لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ
يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ، وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

آل عمران ۱۶۴

۲- وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَنَذِيرِينَ
فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

انعام ۴۸

۳- وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا
أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

نحل ۳۶

۱- همان طور که می دانید «ان» به معنای «اگر» است؛ اما در صورتی که بعد از «و» بیاید، غالباً به معنای «اگرچه»، هر چند است.

۴- لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
لِيَقُومَ^۱ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

حدید ۲۵

۵- وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا
أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

ابراہیم ۵

۶- وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ
وَمَا نَهَاكُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا^۲
وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

حشر ۷

۱- «ل» قبل از فعل مضارع به معنای «تا» است.

۲- پس دست بردارید

۷- وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
فَإِنَّ حَرْبَ اللَّهِ هُمْ الْغَالِبُونَ

مانده ۵۶

۸- إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاطِيعُونَ^۲

شعراء ۱۰۷ و ۱۰۸

۹- لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ
كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا

نور ۶۳

۱۰- إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ^۳ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ
أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِيَتَّقُوا
لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

حجرات ۳

۲- اطيعون: اطيعونى = اطيعوا + ن + ي

۱- سرپرست قرار دهد (برای خود)

۳- بايىن مى آورند

تمرینات

تمرین اول — با مراجعه به آیات ۳۷ اعراف، ۲۱ یونس، ۴ ابراهیم، ۳۱ عنکبوت و ۱۹ تکویر بیان کنید که در هر کدام منظور از واژگان «رسول» یا «رُسُل» چیست؟

تمرین دوم — با مراجعه به کتاب الْمُعْجَمُ الْمُفَهَّرَس^۱ در ذیل واژه‌ی «أَرْسَلْنَاكَ» و آیات ۱۲۸ توبه و ۴۰ تا ۴۶ احزاب، فهرست کاملی از صفات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که در قرآن آمده است، تهیه کنید.

۱- در صورتی که این کتاب را در اختیار ندارید می‌توانید به آخر این کتاب مراجعه کنید. صفحاتی از کتاب معجم که در این تمرین و سایر تمرین‌های کتاب مورد نیاز بوده است به ترتیب آمدن ریشه‌ی کلمات در کتاب معجم، در آن جا آمده است. به این ترتیب می‌توانید آیات و عبارات مورد نظر را به دست آورید.

تمرین سوم — با مراجعه به کتاب مُعْجَم برای هر یک از کلمات زیر یک عبارت قرآنی انتخاب کنید، آن‌گاه با توجه به آن عبارت، معنای دقیق هر یک از این کلمات را بنویسید.

ردیف	کلمه	عبارت قرآنی	معنای کلمه
۱	رُسُل		
۲	رِسَالَات		
۳	فَاَرْسِلُوْنَ		
۴	مَا اَرْسَلُوا		
۵	مُرْسِلِيْنَ		

تمرین چهارم — با مراجعه به آیات زیر مشخص کنید، قرآن کریم غیر از پیامبران از ارسالی (فرستادن) چه چیزهای دیگری سخن گفته است؟

ردیف	آیه	موضوع (ارسال چه چیزی مورد نظر است)
۱	انعام ۶۱	
۲	اعراف ۱۳۳	
۳	اعراف ۱۶۲	
۴	فرقان ۴۸	
۵	عنکبوت ۴۰	
۶	سوره ی فیل	

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

علم : إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَنْبِيَاءِ
أَعْلَمُهُمْ بِمَا جَاءُوا بِهِ

غُرُزُ الْحِكْمِ، ج ٢، ح ٥٠٥

عمل : أَشْبَهُ النَّاسِ بِأَنْبِيَاءِ اللَّهِ
أَقْوَلُهُمْ لِلْحَقِّ
وَ أَصْبَرُهُمْ عَلَى الْعَمَلِ بِهِ

غُرُزُ الْحِكْمِ، ج ٢، ح ٤٣٣

ایمان

آیا تاکنون درباره‌ی انسانی که در کویر راه را گم کرده و حیران و سرگردان به هر سو می‌رود و این تلاش جزیر رنج و ناامیدی او نمی‌افزاید، اندیشیده‌اید؟
آیا تاکنون به انسانی که خود را مانند خاشاکی بازیچه‌ی طوفان حوادث می‌بیند و هیچ مقصد و مقصودی برای خویش نمی‌شناسد، اندیشیده‌اید؟
آیا گوهری می‌شناسید که به انسان و حیات او معنا بخشد و او را از حیرت و سرگردانی نجات دهد؟ مهم‌ترین تفاوت انسانی که چنین گوهری را یافته، با انسانی که از آن محروم است، چیست؟
اگر انسان در زندگی خود به آرامش و امنیت راستین نیازمند است، پس چگونه می‌تواند به آن دست یابد؟

شناخت واژه

۱- معنای لغوی: اَمِنَ (مِنَ) اَمْنًا: ایمن و مطمئن شد. اَمْنٌ به معنای ایمنی در برابر ترس، آرامش قلب داشتن و خاطر جمع بودن. اَمِنَ (اَمْنًا) اِیْمَانًا: تصدیق و باور کرد؛ ایمان به معنای باور کردن، گرویدن، اعتقاد قلبی داشتن و تسلیم شدن همراه با اطمینان خاطر است.

۲- معنای اصطلاحی: ایمان در اصطلاح قرآن کریم اعتقاد و باور به یگانگی خدا، صفات الهی، فرشتگان او، پیامبران، آخرت و عمل به دستورات خداست.

جُست و جو

در گفت‌وگوهای روزانه چه کلماتی را می‌شناسید که از ریشه‌ی «أَمِنَ» است؟ معنای آن‌ها را با کاربرد این ریشه و مشتقات آن در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف واژه‌ی اصلی درس، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَدْكُرُوا اللَّهَ بقره ۲۳۹	أَمِنْتُمْ	۱
		فَأَمَنَتَّ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتَّ طَائِفَةٌ صف ۱۴	ءَامَنَتَّ	۲
		قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ ءَامَنَّا بِهِ ملک ۲۹	ءَامَنَّا	۳
		فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي بقره ۱۸۶	لِيُؤْمِنُوا	۴
		رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ ءَامِنًا ابراهیم ۳۵	ءَامِنًا	۵

قرآنت و ترجمه

۱- بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
طس * تِلْكَ اٰیٰتُ الْقُرْءٰنِ وَ كِتٰبٍ مُّبِیْنٍ
هُدًى وَ بُشْرٰی لِّلْمُؤْمِنِیْنَ
الَّذِیْنَ یُقِیْمُوْنَ الصَّلٰةَ وَ یُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ یُوقِنُوْنَ

نمل ۱ تا ۳

۲- یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوا ءَامِنُوا بِاللّٰهِ وَ رَسُوْلِهِ
وَ الْكِتٰبِ الَّذِی نَزَّلَ عَلٰی رَسُوْلِهِ
وَ الْكِتٰبِ الَّذِی اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ
وَ مَنْ یَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْیَوْمِ الْاٰخِرِ
فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًاۢۙ بَعِیْدًا

نساء ۱۳۶

۳- قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ
الَّذِیْنَ هُمْ فِی صَلٰتِهِمْ خٰشِعُوْنَ
وَ الَّذِیْنَ هُمْ عَنِ اللّٰغُوِ مُعْرِضُوْنَ
وَ الَّذِیْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ

مؤمنون ۱ تا ۴

۴- قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ

..... که چشمان خود را (از نامحرمان) فرو نهند،

وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ و دامان خود را حفظ کنند؛

ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ

إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

نور ۳۰

۵- وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ

..... که چشمان خود را (از نامحرمان) فرو نهند،

وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ و دامان خود را حفظ کنند،

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

وَلِيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ^۳

و باید (اطراف) روسری‌های خود را بر سینه افکنند (تا گردن و سینه‌ی ایشان با آن پوشانده شود)

... وَ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ

نور ۳۱

لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ

۱- لَا يُبْدِينَ (بَدُو) : آشکار نکنند

۲- خُمْرٌ : جمع خُمَار، روسری‌ها، چارقدها

۳- جُيُوبٌ : جمع جَبِيب، گریبان‌ها، یقه‌ها

۶- قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَامَنَّا
 قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا
 وَلَكِنْ قَوْلُوا اسْلَمْنَا
 وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ
 وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا
 إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

حُجرات ۱۴

۷- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
 ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا^۲
 وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

حُجرات ۱۵

۱- لَا يَلِتْكُمْ (لَيْت: کم کردن): کم نمی کند از شما، نمی کاهد از شما

۲- لَمْ يَرْتَابُوا (رَب: شک نکردند)

تمرینات

تمرین اول — با توجه به آیات درس فهرستی از ویژگی‌های مؤمنان را تهیه کنید.

تمرین دوم — با مراجعه به آیات مشخص شده، معنای هریک از این واژه‌ها را

بنویسید :

مَأْمِنٌ (توبه ۶) :	أَمِنٌ (احقاف ۱۷) :
ءَامِنُونَ (نمل ۸۹) :	أَمِينٌ (اعراف ۶۸) :
أَمَانَات (نساء ۵۸) :	ءَامِنِينَ (یوسف ۹۹) :
مُؤْمِنٌ (حشر ۲۳) :	مُؤْمِنٌ (یوسف ۱۷) :
	مَأْمُونٌ (معارج ۲۸) :

تمرین سوم — در آیه‌ی ۲۸۳ سوره‌ی بقره واژه‌هایی را که از ریشه‌ی «امن» آمده است، مشخص کرده و معنا کنید.

حکمت

حضرت امير المؤمنين علي عليه السلام :

الْأَيْمَانُ شَجَرَةٌ

أَصْلُهَا الْيَقِينُ

وَفَرْعُهَا التُّقَى

وَنورُهَا الْحَيَاءُ

وَتَمْرُهَا السَّخَاءُ

میزان الحکمة، باب ایمان

فَرْع : شاخه

تَمْر : میوه

أَصْل : ریشه

نور : شکوفه

تعقل، تفکر، تدبّر و تفقه

درس
چهارم

از دیرباز تا به امروز مهم‌ترین تفاوت انسان را نسبت به سایر موجودات، عقل او دانسته‌اند. در قرآن کریم و احادیث شریف بر ارزش و به‌کارگیری این موهبت الهی بسیار تأکید شده است. در ادبیات ما نیز در شأن این آفریده‌ی بزرگ الهی، مطالبی نغز و زیبا آمده است؛ تا آن‌جا که گفته‌اند: «خدایا! آن که را عقل دادی چه ندادی و آن که را که عقل ندادی چه دادی؟» نسبت و رابطه‌ی ما با این موهبت الهی چیست؟ این سرمایه‌ی بی‌مثال را در چه راهی و به چه میزان به کار می‌اندازیم و از آن بهره می‌بریم؟ قرآن کریم درباره‌ی آن، چه توصیه‌ها، هشدارها و فرمان‌هایی دارد؟

شناخت و ازگان

عَقْل (ب): مهار کرد؛ عقل قوه‌ای است که به وسیله‌ی آن درست از نادرست و خوبی از بدی تشخیص داده می‌شود؛ به گونه‌ای که به پیروی از آن‌چه تشخیص داده، ملزم می‌کند. معمولاً فعل «عَقَلَ» به معنای «درک کرد و فهمید» به کار می‌رود.

تَفَكَّرَ: اندیشه کرد؛ تفکر به کار انداختن فکر است و فکر به معنای اندیشه و دقت برای شناخت و کسب معرفت درباره‌ی علل و دلایل یک چیز است.

تَدَبَّرَ : تدبّر کرد؛ تدبّر به معنای بررسی نتایج و عواقب یک چیز است.
تَفَقَّهَ : با دقت فهمید، تفقه، فهم دقیق است.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش تر با کاربردهای مختلف واژگان اصلی درس در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ	عَقَلُوهُ	۱
		وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ	ما يَعْقِلُ	۲
		إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ	فَكَّرَ	۳
		أَوْ لَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ	لَمْ يَتَفَكَّرُوا	۴
		أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِيَلٍ مُنْتَصِفِينَ يُؤَدُّونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفَقًا كَثِيرًا	تَتَفَكَّرُوا	۵
		كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ	لِيَدَّبَّرُوا	۶
		فَالْمُذَبِّبَاتِ أَمْرًا	الْمُذَبِّبَاتِ	۷
		قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ	نَفَقَهُ	۸
		لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ	لِيَتَفَقَّهُوا	۹

۱- لَمْ + يَتَدَبَّرُوا ← لَمْ + يَدَّبَّرُوا ← لِيَدَّبَّرُوا (از باب تفعّل که مصدر آن تدبّر است)

قرآنت و ترجمه

۱- يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ
وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

نحل ۱۱

۲- وَسَحَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
وَالنُّجُومَ مُسَحَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ
إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

نحل ۱۲

۳- كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ
لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ

ص ۲۹

۴- وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ
لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

نحل ۴۴

۵- الر * تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ
إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

يوسف ۱ و ۲

۶- ... فَلَوْ لَا نَفَرْنَا مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ
لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ
وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

توبه ۱۲۲

۷- ... وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ...

بقره ۲۱۹ و ۲۲۰

۸- يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ
أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ ...

روم ۷ و ۸

۱- پس چرا کوچ نمی کند

۲- مازاد مال

تمرینات

تمرین اول — با مراجعه به آیات درس و آیات ۱۹۰ و ۱۹۱ آل عمران، ۱۵۱ انعام، ۱۰۹ تا ۱۱۱ یوسف، ۶۶ تا ۶۹ نحل و ۲۱ روم مشخص کنید که قرآن کریم در چه موضوعاتی ما را به تفکر و تعقل دعوت کرده و فرمان می‌دهد؟

تمرین دوم — با مراجعه به آیات ۳ یونس، ۲۴ محمد، ۲۳ مدثر، ۹۰ صافات، ۴۵ انعام، ۲۵ یوسف و ۴۰ ق، واژگان مشتق از ریشه‌ی «دبر» را نوشته و معنا کنید.

تمرین سوم — با مراجعه به کتاب الْمُعْجَمُ الْمُفْهَمُ و بررسی آیاتی که با تعبیر «أَفَلَا تَعْقِلُونَ» به ما هشدار می‌دهند، توضیح دهید که این آیات ما را به اندیشه و تعقل در چه اموری ترغیب و تشویق می‌کنند؟

حكمة

بيامبر اكرم صلى الله عليه وآله :

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا
فَقَّهَهُ فِي الدِّينِ
وَزَهَّدَهُ فِي الدُّنْيَا
وَبَصَّرَهُ وَعُيُوبَهُ

ميزان الحكمة، باب تَفَقُّه

حضرت على عليه السلام :

لَا عِبَادَةَ كَالْتَّفَكُّرِ فِي صَنْعَةِ اللَّهِ

الحياة، ج ١، ص ٥١

شکر

درس
پنجم

حتماً تاکنون بارها به دوستان خود یا انسان‌های دیگر کمک کرده یا هدیه‌ای داده‌اید یا دیگران به شما کمک کرده‌اند یا به شما هدیه‌ای داده‌اند. در چنین حالتی طبیعی است که انسان، سپاسگزار شخص یاری‌کننده یا هدیه‌دهنده باشد. انسان عقلاً و فطرتاً درمی‌یابد که باید از کسی که به او نعمتی بخشیده یا خیری رسانده است، سپاسگزاری کند؛ حتی حیوانات نیز در حد درک و توان خود از صاحب خود یا کسی که به آن‌ها خیری برساند تشکر می‌کنند.

همه‌ی موجودات در دریای بی‌کران نعمت‌های الهی غرق‌اند. هر موجودی که عاقل‌تر و داناتر باشد، نسبت به آفریدگار خود شاکرتر است. سعدی چه زیبا گفته است:

از دست و زبان که برآید   کز عهده‌ی شکرش به درآید

شناخت واژه

شَكَرَ (ك) شُكْرًا، شُكُورًا: سپاس‌گزاری کرد؛ شکر به معنای توجه به نعمت، اظهار آن و سپاس‌گزاری از مُنعم است.

شکر قلبی توجه به نعمت خدا؛ شکر زبانی سپاس از منعم (مانند گفتن شُكْرًا لِلَّهِ) و شکر عملی به کارگرفتن نعمت در راهی است که خدا می‌خواهد.

جست و جو

در زبان فارسی چه کلماتی از این ریشه به کار می‌رود؟ درباره‌ی معنا و کاربرد آن‌ها گفت‌وگو کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف واژه‌ی محوری درس، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ نمل ۱۹	أَنْ أَشْكُرَ	۱
		وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ زمر ۷	إِنْ تَشْكُرُوا	۲
		أَنْ أَشْكُرَ لِلَّهِ لقمان ۱۸	أَشْكُرُ	۳
		لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا انسان ۹	شُكُور	۴
		إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ شوری ۲۳	شُكُور	۵
		بَلِ اللَّهِ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ زمر ۶۶	شَاكِرِينَ	۶
		وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا انسان ۲۲	مَشْكُور	۷

قرآنت و ترجمہ

۱- فَادْكُرُونِي اَدْكُرْكُمْ

وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ^۱

بقرہ ۱۵۲

۲- اِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ

اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَافِرًا

انسان ۳

۳- فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا

وَاشْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُوْنَ

نحل ۱۱۴

۴- وَاِذْ تَاَذَنُ رَبُّكُمْ

لِيَنْ شَاكِرْتُمْ لَازِيدَنَّكُمْ

وَلِيَنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِيْ لَشَدِيْدٌ

وَ قَالَ مُوسٰى اِنَّ تَكْفُرًا اَنْتُمْ وَاَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا

فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيْدٌ

ابراهيم ۷ و ۸

۵- وَ اللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُوْنِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْئًا

وَ جَعَلَ لَكُمْ السَّمْعَ وَ الْاَبْصَارَ وَ الْاَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ

نحل ۸۷

۱- لَا تَكْفُرُوْنَ: لَا تَكْفُرُونِيْ = لَا تَكْفُرُوا + نِيْ + يَ

۶- ... قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي
 لِيَبْلُونِي^۱ أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ
 وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ
 وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

نمل ۴۰

۷- وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ
 حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ^۲
 وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ
 أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ^۳
 إِلَى الْمَصِيرِ

لقمان ۱۴

۸- أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَةِ اللَّهِ
 لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ
 إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

لقمان ۳۱

- ۱- لِيَبْلُونِي: ل+ يَبْلُو+ ن+ ي
 ۲- وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ: با ناتوانی و ضعف روز افزون.
 ۳- لِوَالِدَيْكَ: ل+ وَالِدَيْنِ+ كَ؛ همان طور که می دانید «ن» در اسم های تشبیه و «ن» در اسم های جمع سالم، هنگام اضافه شدن به اسم دیگر حذف می شود.

تمرینات

تمرین اول — با دقت و تدبیر در آیات درس، پرسش‌های زیر را پاسخ دهید.
۱- شکر را تعریف کرده و اهمیت آن را بیان کنید.

۲- از چه کسانی و در برابر چه چیزهایی باید شکرگزاری کرد؟

۳- با توجه به معنای دو کلمه‌ی «صَبَّار» و «شَکُور»، در کنار هم آمدن این دو صفت چه چیزی را نشان می‌دهد؟

تمرین دوم — با دقت در آیات ۶۲ فرقان و ۷۳ یس و آیاتی که به عبارت «لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» — با مراجعه به معجم — ختم شده است، بیان کنید خداوند در چه مواردی از انسان‌ها خواسته است تا شکر او را به‌جا آورند؟

تمرین سوم — «شکور» در هریک از آیات زیر صفت چه کسی است؟ آیا تفاوتی در معنای هریک وجود دارد؟ توضیح دهید.

۱- وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ
تغابن ۱۷

۲- إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
لقمان ۳۱

۳- لِيُؤَفِّيَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ
إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ
فاطر ۳۰

حکمت

حضرت امام صادق (عليه السلام) :

شُكْرُ النِّعْمَةِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ
وَتَمَامُ الشُّكْرِ قَوْلُ الرَّجُلِ :
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

میزان الحکمة، باب شکر

کُفْر

انسان فطرتاً موجودی حق‌گراست و پذیرش حق و عمل به آن را خوب می‌داند. اما برخی از انسان‌ها به دلایل مختلفی حق را انکار می‌کنند و در مقابل آن موضع می‌گیرند. انکار حق درجات مختلفی دارد. گاهی انسان حقایق بسیار روشن را منکر می‌شود. آیا تاکنون با چنین افرادی برخورد کرده‌اید؟ آیا تاکنون چنین حالتی را در خودتان تجربه کرده‌اید؟ آیا درباره‌ی علل پیدایش چنین حالاتی اندیشیده‌اید؟

شناخت واژه

کُفْر به معنای پوشاندن است. از این‌رو هرچند قرآن کریم برای پوشاندن گناهان بندگان توسط خداوند از این ریشه استفاده کرده (نُكْفِرُ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ - نساء ۳۱) و یا کشاورزان را که دانه‌ی گیاه را در دل خاک پنهان می‌کنند، کفار نامیده است (كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ، حدید ۲۰)، ولی در قرآن کریم، این واژه بیش‌تر درباره‌ی انکار خداوند، آیات او، پیامبران و شرایع الهی و عدم ایمان به آخرت به‌کار رفته است. کفر گاهی نیز به معنای انکار و ناسپاسی نعمت است که در این صورت به آن کُفْران گفته می‌شود.

این ریشه، مصدرهای زیادی مانند «كَفَّرَ، كَفَّرَ، كُفِّرَ، كُفِّرَ، كُفِّرَ» دارد. در قرآن کریم معمولاً «كُفِّرَ» در برابر ایمان و «كُفِّرَانَ» در برابر شکر به کار رفته است.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیشتر با کاربردهای مختلف این واژه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	تَجَوُّد
		أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ کهف ۳۷	كَفَرْتَ	۱
		أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا نساء ۱۴۰	يُكْفَرُ	۲
		لَا كُفْرَانَ لَكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ مائده ۱۲	لَا كُفْرَانَ ^۱	۳
		إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ زمر ۳	كَفَّار	۴
		فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا اسراء ۸۹	كُفُور	۵
		أَوْ كَفَّارَةً طَعَامٍ مَسَاكِينَ مائده ۹۵	كَفَّارَةً	۶

۱- لَا كُفْرَانَ = لَ + أَكْفَرَ + نَ؛ «لَ» در اول و «نَ» در آخر فعل مضارع برای تأکید بر معناست.

قرآنت و ترجمہ

۱- يَعْرِفُونَ نِعْمَةَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا
وَكَثَرَهُمُ الْكَافِرُونَ

نحل ۸۳

۲- وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّٰدِقُونَ
وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

حدید ۱۹

۳- وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ
وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ
وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا

کھف ۵۶

۱- تا از میان بردارند

۴- وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ
 قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا
 أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ
 وهرچند که پدرانشان چیزی نمی فهمیدند و هدایت نشده بودند!

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا
 كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ^۲ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً
 صُمُّ بِكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

بقره ۱۷۰ و ۱۷۱

۵- ... وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ
 الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ
 وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا^۴
 أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

ابراهیم ۲ و ۳

- ۱- یافتیم
 ۲- أَوْ لَوْ: آ + وَ + لَوْ (وَ + آ + لَوْ): و آیا اگر، آیا هرچند؛ در زبان عربی همیشه آدات استفهام (مانند آ در این جا) در اول کلام می آید.
 ۳- بانگ می زند
 ۴- يَتَّبِعُونَهَا عِوَجًا: در آن (دین) به دنبال کژی و اشکال می گردند، آن را بد جلوه می دهند

۶- وَآمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ
فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

جانبه ۳۱

۷- يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
الَّذِينَ يَأْتِيَكُم رُسُلٌ مِنْكُمْ يَفْضُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا
قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا
وَعَرَّيْنَاهُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ

انعام ۱۳۰

۱- أَفَلَمْ تَكُنْ... تُتْلَىٰ : پس آیا خوانده نمی شد

تمرینات

تمرین اول — با دقت در آیات درس، علل پیدایش کفر را برشمارید.

تمرین دوم — با مراجعه به آیات این درس و درس قبل، دو آیه را مشخص کنید که به وضوح بیانگر دو معنای مختلف ریشه‌ی «کفر» است؟

تمرین سوم — با توجه به این عبارات قرآنی، کلماتی را که از ریشه‌ی «کفر» است، معنا کنید.

۱- كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلنَّاسِ اكْفُرْ

۲- وَ مَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ^۱

۳- إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ
نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ

۴- أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ

۵- إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

۶- فَيَتَّبِعُهُ تُفَّاتٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ أُخْرَى كَافِرَةٌ

۱- لَنْ يُكْفَرُوهُ: هرگز نسبت به آن (عمل خیر) مورد ناسپاسی قرار نمی گیرند.

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

هَمُّ الْكَافِرِ لِدُنْيَاهُ
وَسَعْيُهُ لِعَاجِلَتِهِ
وَغَايَتُهُ شَهْوَتُهُ

غرج ۱۶ ح ۲۱۳

۱- هَمُّ : تلاش و کوشش

عبادت

درس
هفتم

خدا را به زیبایی می‌ستاییم؛ زیبایی آفریده‌های او نیز سزاوار ستایش است. او را سپاس‌گزاریم؛ و برای رضای او لطف و محبت آفریدگانش را نیز سپاس می‌گوییم. او را فرمان برداریم؛ و به دستور او پیامبران و اولیایش را فرمان می‌بریم. آیا عمل و رفتاری وجود دارد که تنها او سزاوار آن باشد؟ آری عبادت و پرستش تنها سزاوار خداست که بالاترین رابطه‌ی آفریده با آفریدگار خویش است. عبادت و پرستش که نهایت کرنش و احساس نیاز همراه با تقدس است، تنها سزاوار خالق یکتاست و تنها راهی است که اگر به‌سوی معبود واقعی گشوده شود، تمام کمالات را به همراه خواهد داشت و اگر برای غیر او باشد، جز ذلت و پستی حاصلی نخواهد داشت.

شناخت واژه

عَبَدَ (ت) عِبَادَةً: عبادت کرد، پرستید. عبادت نهایت فروتنی، فرمانبرداری و بندگی همراه با تقدس است. از این‌رو، مطابق آموزه‌های قرآن کریم، عبادت فقط منحصر به خدای یگانه است و هیچ‌کس حتی پیامبران و اولیاء الهی شایسته‌ی پرستش نیستند (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ حمد ۵، أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ، هود ۲)

«عَبْد» انسانی است که سراپا به مولا و معبود خود تعلق دارد، اراده‌اش تابع خواست و اراده‌ی اوست و در همه‌ی زندگی خود، آن معبود را محور قرار می‌دهد.

جست و جو

آیا در زبان فارسی، از مشتقات این ریشه به کار می‌رود؟ معنای آن‌ها را بررسی و با کاربردشان در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ	عَبَدْتُمْ	۱
		كَافِرُونَ ۴		
		يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا	يَعْبُدُونَ	۲
		نور ۵۵		
		إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ	فَاعْبُدْ	۳
		الصَّلَاةَ لِذِكْرِي طه ۱۴		
		إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ	فَاعْبُدُوا	۴
		عنکبوت ۵۶		
		مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ	عَابِدَاتٍ	۵
		عَابِدَاتٍ تحریم ۵		
		وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ	العبيد	۶
		آل عمران ۱۸۲		

قرآنت و ترجمہ

۱- يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ
الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

بقرہ ۲۱

۲- إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

آل عمران ۵۱

۳- أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ
أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ
إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ
وَ أَنْ اعْبُدُونِي
هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

یس ۶۰ و ۶۱

٤- وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ^١

مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ

وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونِ^٢

ذاريات ٥٦ و ٥٧

٥- قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ

تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا

وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

آل عمران ٦٤

٦- إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادًا أَمْثَلَكُمْ

فَادْعُوهُمْ^٣ فَلَيْسَتْ جِيبُوا لَكُمْ^٤ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

اعراف ١٩٤

٧- وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا

أَنْ عِبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

نحل ٣٦

١- لِيَعْبُدُونِ : لِيَعْبُدُونِي : لِ + يَعْبُدُوا + ن + ي

٢- يُطْعَمُونَ : يُطْعَمُونِي + يُطْعَمُوا + ن + ي

٣- فَادْعُوهُمْ : فَدَّ + أُدْعُوا + هُمْ

٤- فَلَيْسَتْ جِيبُوا لَكُمْ : بِسْ يَابِدْ بِاسْخْ شَمَا رَا بَدَهْدْ

۸- وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا
أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهَةً يُعْبَدُونَ

زُخْرُف ۴۵

۹- وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ

مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

درحالی که دین را برای او خالص کنند و حَقِّقاً باشند

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ

وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

بَيِّنَات ۵

۱۰- وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي

سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

غَافِر ۶۰

تمرینات

تمرین اول — با تدبر و دقت در آیات درس، به سؤالات زیر پاسخ دهید.

۱- چرا باید خدای یکتا را پرستش کرد؟

۲- صراط مستقیم چیست؟

۳- اساس دعوت پیامبران چه بوده است؟ کدام یک از آیات درس، بیانگر این

موضوع است؟

تمرین دوم — با توجه به آیات ۱۱۶ مائده، ۳ فرقان و ۲۳ جاثیه، بیان کنید

انسان‌ها معمولاً چه چیزهایی را اله و معبود خود قرار می‌دهند و چرا قرآن عبادت آن‌ها

را، در برابر عبادت خدای یگانه مردود می‌شمارد؟

تمرین سوم — با مراجعه به آیات ۱۰ تا ۲۲ سوره شعراء، به سؤالات زیر پاسخ دهید.

۱- آیه ۲۲ سخن چه کسی است؟ و مخاطب آن کیست؟

۲- عَبَّدْتَ به چه معناست؟

پیشنهاد: با توجه به آیات پایانی سوره مبارکه ی فرقان ویژگی های عِبَادُ الرَّحْمٰن را استخراج و فهرست کنید.

حکمت

حضرت امير المؤمنين علي عليه السلام :

كَيْفَ يَجِدُ لَذَّةَ الْعِبَادَةِ
مَنْ لَا يَصُومُ عَنِ الْهَوَىٰ

غررالحکم، ج ۴، ح ۵۶۱

اطاعت

درس
هشتم

زندگی فردی و اجتماعی انسان به نظم و قانون و پیروی از آن وابسته است. پیروی و اطاعت از چه قانونی می‌تواند علاوه بر ایجاد نظم در حیات آدمی، فلاح و رستگاری او را نیز تضمین کند؟ آیا تا به حال از خود پرسیده‌ایم از چه قانون و قانون‌گذاری و به چه دلیل باید فرمان‌برداری کنیم؟ و چه خواست و فرمانی را نباید گردن نهیم؟

شناخت واژه

طَوْع: میل و رغبت

طَاعَة: فرمان‌بردن، اَطَاعَ، يُطِيعُ، اِطَاعَة: فرمان برد

در واقع اطاعت، انجام یک کار است، مطابق آنچه مورد نظر دستور دهنده است.

جست و جو

آیا از ریشه‌ی «طَوَع» واژه‌هایی که در زبان فارسی کاربرد داشته باشد، می‌شناسید؟
آن‌ها را نام ببرید و معنا کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیشتر با کاربردهای مختلف این ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا عد ۱۵	طَوَع	۱
		لَوْ أَطَاعُونَا مَا قَتَلُوا آل عمران ۱۶۸	أَطَاعُوا	۲
		أَطَعْتُمُوهُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ (أَطَعْتُمْ + هُمْ) انعام ۱۲۱	أَطَعْتُمُوهُمْ	۳
		إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ هود ۸۸	اسْتَطَعْتُ	۴
	اسم مفعول از باب افعال	تکویر ۲۱	مُطَاعٍ تَمَّ آمِينٍ	۵

قرائت و ترجمه

۱- وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

آل عمران ۱۳۲

۲- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ
فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ
إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ
ذَلِكَ خَيْرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلًا ... .. و نیک فرجام تراست.

نساء ۵۹

۳- وَ مَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَ الرَّسُولَ

فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ
وَ حَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا و ایشان چه دوستان خوبی هستند.

نساء ۶۹

٤- مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ
وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

نساء ٨٠

٥- تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ
تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا
وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

نساء ١٣ و ١٤

٦- وَلَا تُطِيعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنَّا ذِكْرًا
وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

كهف ٢٨

٧- فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ
الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ

شعراء ١٥٠ تا ١٥٢

٨- وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ
وَدَعِ أَذَاهُمْ و آزارشان رانادیده بگير (مقابله به مثل نكن)
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ
وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلاً

احزاب ٤٨

٩- يَوْمَ ثُقُلَتِ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ
يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ
وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبْرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا

احزاب ٦٦ و ٦٧

١- فَأَضَلُّونَا = فَ + أَضَلُّوا + نا

تمرینات

تمرین اول — با مراجعه به الْمُعْجَمُ الْمُفْهَرَس ذیل نُطْع (لَا تُطْع) بیان کنید قرآن کریم ما را از اطاعت چه گروه‌هایی نهی کرده است؟

تمرین دوم — با مراجعه به مُعْجَم، ذیل ریشه‌ی «طوع» دو نمونه اسم و دو نمونه فعل از مشتقات این ریشه که در این درس نیامده است، جست‌وجو کرده، همراه با عبارت قرآنی مربوط نوشته و معنا کنید.

تمرین سوم — با مراجعه به آیات و عبارات قرآنی درس، واژگانی را که نقطه‌ی مقابل مشتقات مختلف ریشه «ط و ع» هستند، مشخص و معنا کنید.

پیشنهاد: با تدبیر در آیاتی که به دنبال اطاعت از خدا به اطاعت از رسول دستور می‌دهد، چه نکات مهمی را می‌توان دریافت کرد؟

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

سُرُورُ الْمُؤْمِنِ بِطَاعَةِ رَبِّهِ
وَ حُزْنُهُ عَلَى ذَنْبِهِ

غرر الحکم، ج ۴، ح ۱۳۶

صَلَاح و فساد

درس
نهم

درباره‌ی صلاح و فساد چه می‌دانید؟ این دو به چه اموری نسبت داده می‌شود؟ ملاک صالح یا فاسد بودن چیست؟ عمل صالح یا فاسد چه ویژگی‌ها و آثاری دارد؟

شناخت واژه

صَلَحَ (١) صَلَاحًا : شایسته و خوب شد

فَسَدَ (٢) فَسَادًا : تباه شد، خراب شد

صَلَاح : شایسته و خوب شدن

فَسَاد : تباه شدن، از حالت اعتدال خارج شدن

صلاح به معنای قراردادن در وضع و موقعیتی است که حکمت و عقل اقتضا می‌کند و فساد

ضد آن است.

جست و جو

واژه‌هایی را که از این دو ریشه در زبان فارسی، رایج است جست‌وجو کنید و درباره‌ی کاربرد

آن‌ها گفت‌وگو کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیشتر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَأَعْتَصَمُوا بِاللَّهِ نساء ۱۴۶	أَصْلَحُوا	۱
		الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ شعراء ۱۵۲	يُصْلِحُونَ	۲
		إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ اعراف ۱۷۰	الْمُصْلِحِينَ	۳
		وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بقره ۲۵	الصَّالِحَاتِ	۴
		لَوْ كَانَ فِيهِمَا ءِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا انبیاء ۲۲	لَفَسَدَتَا	۵
		وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا اعراف ۸۵	لَا تُفْسِدُوا	۶
		لَتُفْسِدَنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ اسراء ۴	لَتُفْسِدَنَّ	۷

قرآنت و ترجمه

۱- وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ
وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا
وَاحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ
وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

قصص ۷۷

۲- تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ

نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فِسَادًا
وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

قصص ۸۳

۳- الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

زَدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ

نحل ۸۸

۴- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ^۱

حجرات ۱۰

۱- أَخَوَيْكُمْ: أَخَوَيْنِ + كُمْ

٥- وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهِلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ
وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ

هود ١١٧

٦- قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا
وَجَعَلُوا أَعْرَآةَ أَهْلِهَا آذَانًا
وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ

نمل ٣٤

٧- ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

روم ٤١

٨- وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ

بقره ١١

تمرینات

تمرین اول — با دقت در آیات ذیل، مشخص کنید هر یک از کلمات «صالح» و «صالحات» به چه معناست؟

الف — صالح: هود ۶۶، فاطر ۱۰، تحریم ۴، کهف ۸۲

ب — صالحات: نساء ۱۲۴، کهف ۴۶، نساء ۳۴

تمرین دوم — با دقت در این عبارات قرآنی، مشتقات ریشه «صلح» را معنا کنید.

۱- فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ **انفال ۱**

۲- يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

احزاب ۷۱

۳- وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا

اعراف ۸۵

۴- فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا

نساء ۱۲۸

وَالصُّلْحُ خَيْرٌ

تمرین سوم — با مراجعه به آیات ذیل، واژگانی که در مقابل مشتقات «صلح» به کار رفته، استخراج و معنا کنید.

بقره ۱۱ و ۱۲، شعراء ۱۵۱ و ۱۵۲، غافر ۵۸ و جائیه ۲۱

پیشنهاد (۱): با مراجعه به آیات ۳۰ جائیه، ۹ و ۱۰ یونس، ۸۸ و ۱۱۰ کهف، ۴۰ غافر، ۸۲ بقره و ۱۰۵ انبیاء، فهرستی از آثار و نتایج ایمان و عمل صالح تهیه کنید.

پیشنهاد (۲): با مراجعه به آیات درس و آیات ذیل «فَسَدَ» از کتاب معجم، فهرستی از آثار و نتایج فساد در زمین تهیه کنید.

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

أَعَجَزُ النَّاسِ مَنْ أَعَجَزَ عَنِ إِصْلَاحِ نَفْسِهِ

غورالحکم، ج ۲، ح ۴۳۶

مَنْ أَهْمَلَ نَفْسَهُ، أَفْسَدَ أَمْرَهُ

غورالحکم، ج ۵، ح ۳۲۰

ظلم

درس
دهم

آیا می‌توانید ظلم و عدل را تعریف کنید؟ گاهی شناخت مصداق ظلم و عدل آسان نیست، ولی انسان از سپیده دم تاریخ تا به امروز نه در شناخت مفهوم کلی ظلم و عدل دچار مشکل بوده است و نه هیچ‌گاه در زشتی ظلم و زیبایی عدل تردید داشته است. با توجه به بدیهی بودن مفهوم ظلم، آیا با مهم‌ترین مصداق آن آشنایی دارید؟ آیا می‌دانید قرآن کریم چه کسانی را ظالم می‌داند و ظلم چه آثار و عواقبی در پی دارد؟

شناخت واژه

ظَلَمَ (ی) : ظلم و ستم کرد

در کتاب‌های لغت در تعریف ظلم گفته شده است : وَضَعُ الشَّيْءِ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ؛ قرار دادن چیزی در غیر جایگاه خودش. این تعریف گسترده است و به این معناست که کار یا چیزی به نحوی که شایسته‌ی آن نیست، انجام داده یا قرار داده شود. از این رو شامل انواع ظلم مانند شرک، خروج از حدود الهی، از بین بردن یا رعایت نکردن حقوق دیگران و ... می‌شود.

جست و جو

با چه مشتقاتی از این ریشه در زبان فارسی آشنایی دارید؟

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش تر با کاربردهای مختلف این ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		قَالَتْ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى نمل ۲۴	ظَلَمْتُ	۱
		وَ اِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ اَمْوَالِكُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ بقره ۲۷۹	لا تَظْلِمُونَ لا تُظْلَمُونَ	۲
		اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِاَنَّهُمْ ظَلَمُوا حج ۳۹	ظَلَمُوا	۳
		وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللّهِ كَذِبًا انعام ۲۱	اَظْلَمُ	۴
		اِنَّهٗ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا احزاب ۷۲	ظَلُوم	۵

قرآنت و ترجمہ

۱- إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا
وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

یونس ۴۴

۲- مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا
وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ

فُصِّلَتْ ۴۶

۳- وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ..... درحالی کہ اورا موعظہ می کرد،
يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ
إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

لقمان ۱۳

۴- وَ الْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

بقرہ ۲۵۴

۵- وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ
فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

مائدہ ۴۵

۶- وَ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

طلاق ۱

۷- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا ءِءَابَاءَكُمْ وَ ءِءِحْوَانَكُمْ ءَوْلِيَاءَ

إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ

وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

وهر کس از شما آن ها را ولی خود قرار دهد ، ...

توبه ۲۳

۸- فَآذَنُ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا

وَهُمْ بِالْءَاخِرَةِ كَافِرُونَ

اعراف ۴۴ و ۴۵

۹- وَ لَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِءَايَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ

انعام ۳۳

۱۰- بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا ءَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ

فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ

وَمَا لَهُمْ مِّن نَّاصِرِينَ

روم ۲۹

تمرینات

تمرین اول — با دقت و تدبر در آیات درس و آیات زیر، توضیح دهید قرآن چه کسانی را ظالم می داند؟
اعراف ۱۰۳ و ۱۶۵، یونس ۱۰۶، حجرات ۱۱، جمعه ۵

تمرین دوم — با مراجعه به آیات زیر، ترکیب‌هایی را که در مقابل مشتقات «ظلم» است، استخراج کنید و با استفاده از آن‌ها توضیح دهید مشتقات «ظلم» در چه معنایی به کار رفته است؟
نمل ۱۱، احقاف ۱۲

تمرین سوم — با مراجعه به معجم در ذیل کلمه‌ی «أَظْلَمَ» (ظالم‌ترین) بیان کنید ستم‌کارترین افراد چه کسانی‌اند؟

پیشنهاد: تحقیق کنید قرآن کریم چگونه توهم ظلم از سوی خدا به بندگان را به‌طور کامل از بین می‌برد؟ (با استفاده از آیات درس و آل عمران ۱۰۸، زخرف ۷۴ تا ۷۶، روم ۹ و ۱۰، کهف ۴۹)

حكمة

امام باقر عليه السلام :

الظُّلْمُ فِي الدُّنْيَا هُوَ ظُلْمَاتُ الْآخِرَةِ

ميزان الحكمة، ج ٤، باب الصلاة

قسط و عدل

آیا تا به حال به شما ظلم شده است؟ یا به دیگران ظلم کرده‌اید؟ آیا از قضاوت دیگران درباره‌ی خود و از قضاوت خود درباره‌ی دیگران راضی هستید؟ آیا می‌دانید مبنای این رضایت و عدم رضایت چیست؟ آیا همان‌طور که از دیگران انتظار عدالت دارید، عدالت می‌ورزید؟ آیا از حکم عادلانه، هرچند به زیان شما باشد، استقبال می‌کنید؟

شناخت واژه

قَسَطَ (قَسَطًا) : دادگری کرد، انصاف ورزید، میانه‌روی کرد، عدالت پیشه نمود.

قَسَطَ (قَسَطًا) و قُسُوطًا : ظلم کرد، از راه حق منحرف شد.

عَدَلَ (عَدْلًا) و عَدَالَةً : عدالت ورزید، دادگری کرد.

عَدَلَ (عَدْلًا) و عُدُولًا : ظلم کرد، از حق عدول کرد (برگشت).

نکته: واژه‌ی «قاسط» اسم فاعل از «قَسَطَ، قَسَطًا» به معنای «ظالم» است و واژه‌ی «مُقَسِط»

به معنای «عادل» می‌باشد.

جست و جو

آیا در زبان فارسی از مشتقات این دو ریشه استفاده می‌شود؟ معنای آن‌ها را مشخص کنید و با استعمال آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیشتر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا انعام ۱۵۲	فَاعْدِلُوا	۱
		وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ يَرِيهِمْ يَعْذِلُونَ انعام ۱۵۰	يَعْذِلُونَ	۲
		ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ بقره ۲۸۲	أَقْسَطُ	۳
		وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا جن ۱۵	الْقَاسِطُونَ	۴

قرآنت و ترجمہ

۱۔ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ

اعراف ۲۹

۲۔ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَابْتِئَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ
وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ
يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

نحل ۹۰

۳۔ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا
وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ

انعام ۱۵۲

۴۔ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

حجرات ۹

۵۔ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

حدید ۲۵

۱- ابْتِئَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ: بخشش به خویشان

۶۔ وَ أَمَرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ

شوری ۱۵

۷۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ
وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ

نساء ۱۳۵

۸۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ ءَآلَا^۲ تَعْدِلُوا
إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ
وَ اتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

مائدہ ۸

۹۔ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا
وَ إِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ
إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا^۳ يَعِظُكُمْ بِهِ **قطعا خدا به خوب چیزی ... .. را**
إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

نساء ۵۸

۱۔ لَوْ: هر چند، اگر

۲۔ ءَآلَا: أَنْ + لَا

۳۔ نِعِمَّا: نِعَم + مَا

تمرینات

تمرین اول — با دقت و تدبر در آیات درس به سؤالات زیر پاسخ دهید.
۱- به نظر شما از میان آیات درس، جامع‌ترین آیه در ارزش و اهمیت قسط و عدل کدام است؟ چرا؟

۲- مرجع ضمیر «هما» در آیه‌ی چهارم چیست؟ از این آیه‌ی شریفه چه نکات مهمی به دست می‌آید؟

تمرین دوم — با توجه به آیات ۱۸۱ اعراف، ۶۰ نمل و ۱۴ جن، در دو معنای متضاد مشتقات قسط و عدل دقت کرده و مشخص کنید که هر یک، در کدام معنا به کار رفته است؟

تمرین سوم — مشتقات ریشه‌ی «عدل» را از آیات ۹۵ مائده و ۷ انفطار، استخراج کرده و با توجه به این آیات، این مشتقات را معنا کنید.

حكمة

امام محمد باقر عليه السلام :

لا عَدْلَ كَالْإِنِّصَافِ

ميزان الحكمة، باب انصاف

تقوا و فجور

درس
دوازدهم

خدا از انسان چه می خواهد؟ آیا تاکنون در این باره اندیشیده اید؟ راه رسیدن به آن چه خدا از ما می خواهد، چیست؟ پاسخ یک کلمه است: تقوا!
حقیقت تقوا چیست؟ متقین چه کسانی اند؟ در عصری که فساد و گناه زندگی انسان ها را فرا گرفته است، چگونه می توان از اهل تقوا بود؟ تأثیر تقوا و فجور در جامعه ی بشری چیست؟

شناخت واژه

وَقِي، يَقِي (وَقَايَةً) فَلَانًا: او را از هر چه به وی آزار و زیان می رساند، نگاه داری کرد.

تَقْوَى: اسم مصدر و به معنای خود را محفوظ داشتن است؛ و تقوای الهی، یعنی آن که انسان خود را در محضر خدا بداند تا واجبات را انجام دهد و محرمات را ترک کند.

فَجَرَ (ج) فَجْرًا: شکافت

فَجَرَ (ج) فَجُورًا: نافرمانی کرد، گناه کرد، حریم الهی را شکست.

جست و جو

از دو ریشه‌ی تقوا و فجور چه کلماتی در زبان فارسی به کار می‌رود؟ معنای آن‌ها را بررسی کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
	فعل ماضی مفرد مذکر غائب	غافر ۴۵ فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا	وقی	۱
	فعل امر مفرد مذکر مخاطب	غافر ۷ وَفِيهِمْ عَذَابُ الْجَحِيمِ	قی	۲
		آل عمران ۱۵ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ	اتَّقوا	۳
		مؤمنون ۵۲ وَ أَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ	فاتَّقوا	۴
		احزاب ۳۲ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ	اتَّقین	۵
		حجرات ۱۳ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ	اتقی	۶
		انفطار ۳ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِرَتْ	فُجِرَتْ	۷
		عبس ۴۲ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجِرَةُ	الفَجِرَةُ	۸

قرآنت و ترجمہ

۱۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

تحریم ۶

۲۔ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

شمس ۷ تا ۱۰

۳۔ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ
أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ

ص ۲۸

۴۔ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ
وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ

انفطار ۱۳ و ۱۴

۵- بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ

... .. تا در آن چه پیش رو (در طول زندگی خود) دارد گناه کند.

يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ

قیامت ۶ و ۵

۶- وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ

وَتَرَوُوهَا^۱ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى

وَأَتَّقُونَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

بقره ۱۹۷

۷- أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ

ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

یونس ۶۲ تا ۶۴

۱- توشه برگزیده

٨- لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا^١ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ
وَءَاتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ
وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ^٢
وَأَقَامَ الصَّلَاةَ
وَءَاتَى الزَّكَاةَ
وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ^٣
أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

بقره ١٧٧

١- بجرخانید

٢- بردگان

٣- هنگام جنگ

تمرینات

تمرین اول — با دقت و تدبر در آیات درس و آیات ۱ تا ۵ بقره، ۱۳۳ تا ۱۳۵ آل عمران و ۱۵ تا ۱۹ ذاریات، ویژگی‌ها و صفات متقین را برشمارید.

تمرین دوم — مشتقات ریشه‌ی «وَقَى» را از آیات ۳۷ رعد، ۸۱ نحل، ۶۳ مریم، ۲۴ زمر، ۲۷ طور و ۱۷ لیل استخراج و با توجه به این آیات، این مشتقات را معنا کنید.

تمرین سوم — با مراجعه به آیات درس و نیز آیات ۷۲ مریم، ۳۵ رعد و ۲ مائده، کلماتی را که در مقابل مشتقات «وَقَى» آمده، استخراج کنید و با استفاده از آن‌ها، مصادیق مختلف «تقوا» را بیان کنید.

تمرین چهارم — مشتقات ریشه‌ی «فجر» را از آیات ۶۰ بقره، ۷۸ و ۹۰ اسراء، ۲۷ نوح و ۶ انسان استخراج کرده و با توجه به این آیات، این مشتقات را معنا کنید.

پیشنهاد^۱: با مطالعه‌ی آیات ۱ تا ۴ سوره‌ی نوح، ۱۰۵ تا ۱۷۹ سوره‌ی شعراء، ۱۶ عنکبوت، ۶۲ و ۶۳ زخرف و ۱۰۱ و ۱۰۲ آل عمران، فهرستی را از نام پیامبران الهی که در این آیات آمده و مهم‌ترین دستورات و توصیه‌های آن‌ها تهیه کنید.

۱- این تمرین اجباری نیست و انجام آن به هر میزان به عنوان فعالیت آزاد خارج از کلاس محسوب می‌شود و امتیاز دارد.

حکمت

قرآن کریم :

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا
وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

طلاق ۲ و ۳

انفاق

درس
سیزدهم

زندگی اجتماعی بشر از آغاز تاکنون آکنده از تفاوت‌ها و تبعیض‌ها بوده است. آیا انسان‌ها و نظام‌های اجتماعی نسبت به رفع تبعیضات و پرکردن شکاف‌ها وظیفه‌ای دارند؟ قرآن کریم برای هدایت ما در این موضوع حیاتی چه رهنمودهایی دارد؟

شناخت واژه

«نَفَقَ» و «نَفَاق» به معنای خارج شدن یا تمام شدن و «انفاق» به معنای خارج کردن مال است. در اصطلاح قرآن انفاق یعنی خرج مال در راه خدا، اعم از واجب و مستحب. مصدر این ریشه در باب مفاعله، مُنَافِقَةٌ یا نِفَاق است که به معنای دورویی می‌باشد؛ زیرا کسی که دارای نفاق است، ظاهراً از مسلمانان به حساب می‌آید اما واقعاً از دین خارج شده و از ایشان نیست.

جست و جو

آیا در زبان فارسی از ریشه‌ی «نفق» واژه‌هایی را می‌شناسید؟ معنای آن‌ها را بررسی و با کاربرد آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش تر با کاربردهای مختلف این واژه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ رعد ۲۲	أَنْفَقُوا	۱
		وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بقره ۱۹۵	أَنْفِقُوا	۲
		الْمُتَّفِقِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ آل عمران ۱۷	الْمُنْفِقِينَ	۳
		لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ طلاق ۷	لِيُنْفِقَ	۴
		وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ توبه ۱۲۱	نَفَقَةً	۵
		يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ توبه ۷۳	مُنَافِقِينَ	۶
		وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا آل عمران ۱۶۷	نَافَقُوا	۷

قرآنت و ترجمہ

۱- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ
وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

بقرہ ۲۶۷

۲- مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ
فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِئَةُ حَبَّةٍ
وَ اللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

بقرہ ۲۶۱

۳- لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ
وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

آل عمران ۹۲

٤- وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ
وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ
وَالكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ
وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

آل عمران ٤ و ١٣٣

٥- يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ
قُلْ مَا أَنفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ^١ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

بقره ٢١٥

١- خَيْرٌ : مال و ثروت

۶- وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا نَنْفُسِكُمْ
وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ^۱
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ إِلَيْكُمْ^۲
وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ

بقره ۲۷۲

۷- قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَلَ مِنْكُمْ
إِنْ كُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ
وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقَبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ^۳
إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ
وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى
وَلَا يُؤْتُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ

توبه ۵۳ و ۵۴

۱- وَجْهِ اللَّهِ : خشنودی خدا

۲- يُؤَفَّ إِلَيْكُمْ : به تمام و کمال به شما داده می شود

۳- ترجمه روان این سطر، عبارت است از : چیزی مانع قبول انفاق های ایشان نشد ...

تمرینات

با دقت و تدبر در آیات درس و نیز آیات مشخص شده، به سؤالات زیر پاسخ دهید.
۱- قرآن به انفاق چه چیزهایی توصیه می‌کند؟ (آیات ۳ بقره، ۳۴ توبه و ۷ حدید)

۲- قرآن کریم چه کسانی را مستحق دریافت انفاق می‌داند؟ (آیه ۲۷۳ بقره)

۳- با استفاده از آیات ۲۷۴ بقره، ۷۵ نحل و ۷ طلاق، چه نکاتی می‌توان درباره‌ی انفاق به دست آورد؟

۴- چه رابطه‌ای میان انفاق و قرض الحسنه وجود دارد؟ (آیه‌های ۱۰ و ۱۱ سوره حدید)

حکمت

حضرت امام کاظم علیہ السلام :

إِيَّاكَ^١ أَنْ تَمْنَعَ^٢ فِي طَاعَةِ اللَّهِ

فَتُنْفِقَ^٣ مِثْلِيهِ^٤ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

تُخَفُّ الْعُقُولُ

١- پرهیز، مبادا

٢- کہ منع و دوری کنی (از بخشش مال خود)

٣- خرج کنی

٤- دو برابر آن را

طغیان

آیا تا به حال شاهد جاری شدن سیل بوده‌اید؟ وقتی رودخانه طغیان می‌کند چه اتفاقی می‌افتد؟ آیا فرد و جامعه‌ی انسانی نیز ممکن است دچار طغیان شود؟ در حیات انسانی، حد فاصل جریان طبیعی و طغیان چیست؟

شناخت واژه

طَغَى (تَ) طَغْيَانًا: از حد تجاوز کرد، غلبه کرد

طَغَا (عُ) طَغْوَانًا: از حد تجاوز کرد، بالا آمد

طاغوت: مصدر است که در معنای اسم فاعل به کار می‌رود؛ یعنی کسی یا چیزی که از حدود و قیود الهی تعدی و تجاوز می‌کند. از این رو بر شیطان، تجاوزگران، حاکمان متکبر و ستمگر، که خود را معبودانی در مقابل خدا معرفی کرده‌اند، لفظ طاغوت اطلاق می‌شود.

جست و جو

آیا مشتقات این ریشه در زبان فارسی به کار می‌رود؟ معنای آن‌ها را بررسی کنید و با کاربرد آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		الَّذِينَ طَعَوْا فِي الْبِلَادِ فجر ۱۱	طَعَوْا	۱
		قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَيْتُهُ ق ۲۷	أَطْعَيْتُ	۲
		فَأَمَّا ثَمُودُ فَاتَّكَمُوا بِالطَّاغِيَةِ حاقه ۵	طَّاغِيَةِ	۳
		بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَّاغُونَ ذاریات ۵۳	طَّاغُونَ	۴
		فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا اسراء ۶۰	طُغْيَان	۵

قرائت و ترجمه

۱- اِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ

حاقه ۱۱

۲- اِذْهَبْ اِلَى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغَى

فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰى ۲ اَنْ تَزْكٰى

نازعات ۱۷ و ۱۸

۳- فَاَمَّا مَنْ طَغَى

وَءَاثَرَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ الْمَاوٰى

وَ اَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ

وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى

فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاوٰى

نازعات ۳۷ تا ۴۱

۴- وَ السَّمَاءَ رَفَعَهَا وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ

اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ

الرحمن ۷ و ۸

۱- لَمَّا بر سر فعل ماضی به معنای «زمانی که، هنگامی که» است.

۲- هَلْ لَكَ اِلٰى : آیا می خواهی

٥- كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْطَغِي

أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْنَى

علق ٧٥

٦- الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ

فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

نساء ٧٦

٧- فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ

وَلَا تَطْغَوْا

إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

هود ١١٢

٨- لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ
فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنِ بِاللَّهِ
فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى
لَا انْفِصَامَ لَهَا

وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا
يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ
يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ
أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

بقره ٢٥٦ و ٢٥٧

تمرینات

تمرین اول — با دقت و تدبر در آیات درس و آیات مشخص شده به سؤالات زیر پاسخ دهید.

۱- طغیان به چه معناست؟ (آیات ۵ حاقه، ۲۲ نبأ)

۲- طغیان چه ریشه و عللی می‌تواند داشته باشد؟ (آیات ۶۲ تا ۶۴ مائده، ۱۱ یونس و ۱۰ تا ۱۲ فجر)

تمرین دوم — با مراجعه به آیات درس بیان کنید که در مقابل (متضاد) مشتقات ریشه‌ی «طغی» چه واژه‌هایی به کار رفته و سپس مفهوم خاص طغیان در آیه‌ی مورد بحث را توضیح دهید.

حکمت

حضرت امير المؤمنين على عليه السلام :

إِحْذِرِ الْكِبَرَ
فَإِنَّهُ رَأْسُ الطُّغْيَانِ
وَمَعْصِيَةُ الرَّحْمَنِ

غورالحکم، ج ۲، ح ۲۷۹

ابتلا و فتنه

زندگی انسان در دنیا با فرازها و نشیب‌های بسیاری همراه است و با ناکامی و کامیابی‌ها عجین شده است. چرا چنین است؟ حکمت این سختی‌ها و آسودگی‌ها چیست؟ این حقایق چه تأثیری بر زندگی ما دارد و چگونه باید با آن‌ها برخورد کرد؟

شناخت واژه

بَلَا (بُ) بَلَاءٌ، بَلَاءٌ: آزمایش کرد

إِبْتِلَاء: آزمایش و امتحان؛ منظور از آزمایش الهی، نوعی پرورش است تا با به میدان عمل کشاندن انسان، او را در عرصه‌ی رشد و اعتلای کمالات انسانی و دوری از زشتی‌ها، لایق قرب و لقاء خدا گرداند.

فَتَنَ (بِ) فِتْنَةً وَ فُتِنًا: آزمایش کرد. در اصل به معنای قراردادن طلا در کوره است تا طلای ناب از ناخالص شناخته شود و به همین مناسبت به معنای هرگونه آزمایش و امتحان به کار می‌رود.

نکته: در قرآن کریم هر جا که سخن از فتنه یا ابتلا و آزمایش الهی است، این آزمایش خیر است ولی در مواردی که فتنه به انسان نسبت داده شده، عملی شر و مذموم می باشد. از این رو اولاً کاربرد مشتقات «بلا» فقط درباره‌ی خداوند است اما فتنه هم درباره خداوند و هم در مورد غیر اوست؛ ثانیاً فتنه به غیر از معنای آزمایش در معانی دیگر مانند آزار و اذیت، شرک، گمراهی، فریب و ... نیز به کار رفته است.

جست و جو

آیا در زبان فارسی از مشتقات این دو ریشه استفاده می‌شود؟ معنای آن‌ها را بررسی و با کاربرد آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این واژه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		لَيَجْلُوكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ مائده ۹۴	لَيَجْلُوكُمُ	۱
		لَتَجْلُوكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ آل عمران ۱۸۶	لَتَجْلُوكُمْ	۲
		وَاجْتَلُوا الْيَتَامَى نساء ۶	اجْتَلُوا	۳
		إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ بقره ۲۴۹	مُبتَلَى	۴
		وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنفُسَكُمْ حدید ۱۴	فَتَنْتُمْ	۵
		يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ طه ۹۰	فُتِنْتُمْ	۶
		بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ نمل ۴۷	تُفْتَنُونَ	۷

قرآنت و ترجمه

۱- الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

ملک ۲

۲- إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا
لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

کهف ۷

۳- وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا
مِنْهُمْ الصَّالِحِينَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ
وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

اعراف ۱۶۸

۴- وَلِنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ
وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

بقره ۱۵۵

۵- كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

وَنَبَلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

وَالْيَنَّا تُرْجَعُونَ

انبیاء ۳۵

۶- أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا

أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا

وَلْيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

عنکبوت ۲ و ۳

۷- فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ

فَاكْرَمَهُ، وَنَعَّمَهُ،

فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ^۱

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ

فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ،

فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ^۲

فجر ۱۵ و ۱۶

۱- فَلْيَعْلَمَنَّ = ف + ل + يَعْلَمُ + نَ : پس قطعاً (خدا) می شناسد

۲- گاهی بعد از کلمه ی «إذا» حرف «ما» می آید ولی معنا نمی شود.

۳- أَكْرَمَنِ = أَكْرَمَنِي = أَكْرَمَ + ن + ي : مرا گرامی داشت

۴- أَهَانَنِ = أَهَانَنِي = أَهَانَ + ن + ي : مرا خوار کرد

٨- هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ
وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
لِّيَبْلُوكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ
إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ
وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ

انعام ١٦٥

٩- يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ
كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ

اعراف ٢٧

١٠- وَاعْلَمُوا أَنَّمَا آمَاكُمُ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ
وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

انفال ٢٨

تمرینات

تمرین اول— با توجه به آیات درس و آیات ۴۹ و ۲۴۹ بقره و ۱۷ انفال، مصادیق مختلف ابتلا را استخراج کنید و توضیح دهید اختلاف مصادیق بیانگر چه نکته‌ای است.

تمرین دوم— با مراجعه به آیات ۱۳ و ۱۴ سوره‌ی حدید، ۳۸ و ۳۹ انفال، ۲۷ اعراف، ۲۵ انفال، ۸۳ یونس و ۱۰ بروج، بررسی کنید که در هر یک از آن‌ها فتنه در چه معنایی به کار رفته است؟

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

مَنْ شَبَّ^۱ نَارَ الْفِتْنَةِ كَانَ وَقُودًا^۲ أَلْهَا

غررالحکم

إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ آدَبٌ^۳

وَلِلْمُؤْمِنِ امْتِحَانٌ^۴

وَلِلْأَنْبِيَاءِ دَرَجَةٌ^۵

میزان الحکمة، باب البلاء

حضرت امام حسن عسکری علیہ السلام :

مَا مِنْ بَلِيَّةٍ إِلَّا وَ لِلَّهِ نِعْمَةٌ تُحِيطُ بِهَا^۳

تُحَفُّ الْعُقُولُ

۳- احاطه دارد بر آن (بلیه)

۲- هیزم، سوخت

۱- افروخت، بیفروزد

فلاح و فوز

انسان موجودی هدفمند است و در درون خود کشش و میلی را به سوی آنچه که ندارد ولی می تواند به آن دست یابد، احساس می کند. اما سخن بر آن است که دست یابی به چه اهدافی موجب آرامش و رضایت درونی ما می شود و با فطرت و آفرینش ما تناسب و سازگاری دارد. انسانی که این اهداف را بشناسد و در راه دست یابی به آن ها تلاش کند، در راه فلاح و رستگاری قدم گذاشته و خود را در آستانه ی کامیابی و فوز الهی قرار داده است.

شناخت واژه

أَفْلَحَ الرَّجُلُ: پیروز شد و غلبه یافت، به آنچه می خواست رسید، رستگاری و نجات یافت، از مشکلات گذشت و به نجات و آسایش رسید.

فَارَ يَفُوزُ فَوْزًا: کامیاب شد؛ فوز نجات از هلاکت و رسیدن به محبوب است.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیشتر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدَّا كَهْفَ ٢٠	لَنْ تُفْلِحُوا	١
		وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ يونس ٧٧	لَا يُفْلِحُ	٢
		فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ فَصص ٦٧	مُفْلِحِينَ	٣
		يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ نساء ٧٣	أَفُوزَ	٤
	اسم مکان	إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا نبا ٣١	مَفَازَ	٥

قرائت و ترجمه

۱- قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى

وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى

اعلیٰ ۱۴ و ۱۵

۲- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً^۱

وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

آل عمران ۱۳۰

۳- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

وَ جَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

مانده ۳۵

۴- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَ اسْجُدُوا

وَ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَ افْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

حج ۷۷

۱- أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً = چند برابر

۵- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ^۱
رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ
فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

مانده ۹۰

۶- وَ لَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

آل عمران ۱۰۴

۷- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ
إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ^۲
فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

نور ۵۱ و ۵۲

۱- وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ = و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه (که به‌عنوان قمار استفاده می‌شده است)

۲- دو فعل «يَخْشَى» و «يَتَّقَى» در اصل «يَخْشَى» و «يَتَّقَى» بوده است که به‌دلیل عطف به فعل شرط، مجزوم شده‌اند، از این رو، حرف آخر (حرف علیه) آن‌ها حذف شده است.

۸- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ

وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

تغابن ۱۶

۹- لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ

حشر ۲۰

۱۰- أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَأَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ

ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

يونس ۶۲ تا ۶۴

۱- یوق : نگه داشته شود از

تمرینات

تمرین اول — با توجه به مفهوم دو آیه ی ۶۴ و ۶۹ سوره ی طه توضیح دهید که «فلاح» به چه معناست؟

تمرین دوم — با توجه به مفهوم آیه ی ۱۸۵ سوره ی آل عمران بیان کنید که «فَوْز» به چه معناست؟

تمرین سوم — با مراجعه به آیات ۸ و ۹ سوره ی اعراف و ۹ و ۱۰ سوره ی شمس تحقیق کنید چه واژه هایی در برابر مشتقات «فلاح» به کار رفته است؟ آن ها را استخراج و معنای هر یک را با معنای فلاح مقایسه کنید.

تمرین چهارم — با مراجعه به معجم و مقایسه ی آیات ذیل ریشه ی «فلاح» با آیات ذیل ریشه ی «فَوْز» توضیح دهید چه رابطه ای میان «فلاح» و «فَوْز» وجود دارد؟

پیشنهاد — آیه ی ۲۲ سوره ی مجادله «حزب الله» را رستگار معرفی می کند. با دقت در این آیه ی شریفه ویژگی های حزب الله را برشمارید.

حکمت

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

أَطِعِ الْعِلْمَ
وَاعْصِ الْجَهْلَ
تُفْلِحَ

۱- اطاعت و بیروی کن

۲- عصیان و نافرمانی کن

خسران و ناامیدی

آدمی با امید زنده است. امید حیات آدمی را معنا و حرکت می‌بخشد و ناامیدی حرکت و تلاش را از انسان می‌رباید. شاید یکی از مهم‌ترین علل ناامیدی، از دست دادن سرمایه باشد. سرمایه واقعی انسان چیست؟ آدمی که پیوسته در دادوستد است، چگونه می‌تواند بر سرمایه‌ی خود بیفزاید و خویشتن را از زیان نگاه دارد؟

شناخت واژه

خَسِرَ (ک) خُسْرًا، خُسْرَانًا وَ خَسَارًا: زیان کرد، سرمایه‌ی خود را از دست داد. این واژه در اصل به معنای نقصان و کم‌شدن است. مصدر خَسَار به معنای هلاک و ضلالت که نوعی از نقصان است نیز به کار می‌رود.

خَابَ (ب) خَيْبَةً: ناامید شد، به آرزویش نرسید، محروم شد. خَيْبَةً به معنای نرسیدن به مطلوب و محروم شدن است که تقریباً معادل واژگان ناکامی و ناامیدی در فارسی است.

جُست و جو

آیا در فارسی از این دو ریشه، مشتقاتی را می‌شناسید؟ معنای آن‌ها را بررسی کنید و با کاربرد آن‌ها در زبان عربی مقایسه کنید.

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	ت.ق.
		فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ آل عمران ۱۲۷	خَائِبِينَ	۱
		وَلَا تُحْسِرُوا الْمِيزَانَ الرحمن ۹	لَا تُحْسِرُوا	۲
		وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا خَسَارًا فاطر ۳۹	خَسَارًا	۳
		وَهُمْ فِي الْأَخِرَةِ هُمْ الْأَخْسَرُونَ نمل ۵	الْأَخْسَرُونَ	۴
		وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسِرُ الْمُبْطِلُونَ جاثیه ۲۷	يَخْسِرُ	۵
		فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ هود ۶۳	تَخْسِيرٍ	۶

قرآنت و ترجمه

۱- قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا

شمس ۹ و ۱۰

۲- وَ خَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

ابراهيم ۱۵

۳- وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا

طه ۱۱۱

۴- قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ

قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ ۗ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

زمر ۱۵

۱- جَبَّارٍ عَنِيدٍ : ستمگری که از روی عناد با حق مخالفت می کند

۲- عَنْتِ : خاضع و ذلیل شد

۳- خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ : به خودشان و خانواده شان خسارت زدند

٥- الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ
وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ، أَنْ يُوَصَّلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ
أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

بقره ٢٧

٦- وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ
فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا

نساء ١١٩

٧- قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا
يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ
أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

عنكبوت ٥٢

۸- وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ
وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

آل عمران ۸۵

۹- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ

شما را به گذشته‌ی تان برمی گردانند (شما را از ایمانتان، به جاهلیت باز می گردانند)،

فَتَنَّقِلِبُوا خَاسِرِينَ پس زیان کار می شوید.

آل عمران ۱۴۹

۱۰- وَنُنزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

إسراء ۸۲

تمرینات

تمرین اول — با استفاده از آیات درس و مراجعه به معجم در آیات ذیل ریشه‌های «خُسْر» و «خَيْبَة» به دو سؤال زیر پاسخ دهید.

۱- قرآن کریم چه اموری را موجب زیان و ناامیدی می‌داند؟ (برای هر یک حداقل سه مورد با ذکر آیه مربوط برشمارید.)

۲- زیان‌کارترین مردم چه کسانی هستند؟

تمرین دوم — با مطالعه‌ی آیات ۱۹ تا ۲۲ سوره‌ی مجادله بیان کنید قرآن چه کسانی را جزء زیان‌کاران می‌شمارد؟ آن‌ها را چه می‌نامد؟ چه گروهی را مقابل آن‌ها معرفی کرده است و ایشان را به چه سرانجامی نوید می‌دهد؟

تمرین سوم — با مراجعه به آیات ۱۸۱ شعراء، ۱۲ نازعات و ۳ مطففین، مشتقات ریشه‌ی «خسر» را مشخص و معنا کنید.

پیشنهاد

با دقت و تدبر در سوره‌ی عصر بیان کنید در چه صورتی انسان می‌تواند از تباه‌شدن سرمایه‌ی زندگی خویش در امان بماند.

حكمة

حضرت امير المؤمنين على عليه السلام :

أَخْسَرُ النَّاسِ

مَنْ رَضِيَ بِالدُّنْيَا

عَوْضًا عَنِ الْآخِرَةِ

غرر الحكم / ج ٢ / ح ٤٠٤

توبه و انابه

داستان خلقت حضرت آدم و روبه‌رو شدن او با شیطان از داستان‌هایی است که در همه‌ی کتاب‌های آسمانی و نیز در فرهنگ بسیاری از ملت‌ها وجود دارد. این داستان که به صحیح‌ترین شکل و به دور از هرگونه مطلب نادرستی در قرآن کریم آمده، به زیبایی تمام، زوایای وجود انسان و دشمن سوگند خورده‌ی او یعنی شیطان را ترسیم کرده است. یکی از تفاوت‌های آدم و حوا با شیطان این است که این دو بنده‌ی خدا پس از خوردن از شجره‌ی ممنوعه از خدای بزرگ طلب آمرزش می‌کنند و با توبه به سوی او باز می‌گردند ولی شیطان کبر می‌ورزد و با تمسک به دلایل پوچ و بی‌اساس حاضر به توبه و استغفار نمی‌شود.

این داستان در طول تاریخ حیات بشری و زندگی روزانه‌ی هر انسانی تکرار می‌شود. هر کس پس از ارتکاب گناه و خطا، توبه کند و به سوی حق بازگردد، در مسیر آدمیت و انسانیت حرکت می‌کند و در غیر این صورت در راه شیطان گام برمی‌دارد، که در صورت تداوم جز محرومیت از لطف و رحمت الهی ثمری نخواهد داشت.

شناخت واژه

تَابَ (تَوْبَةً و مَتَابًا): بازگشت، رجوع کرد. این فعل در صورتی که به شخص گناه‌کار نسبت داده شود، با حرف «الی» می‌آید؛ مانند «توبوا اِلَى اللّٰهِ، نور ۳۱» و در صورتی که

به خدا نسبت داده شود، با حرف «عَلَى» می‌آید، مانند «تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ» مائده ۷۱، یعنی رحمتی که به دلیل ارتکاب گناه از بنده سلب شده بود، بعد از بازگشت او به اطاعت و بندگی، از سوی خدا به او باز می‌گردد.

أَنَابَ إِنَابَةً: این فعل از ریشه‌ی «نَوْب» است ولی در قرآن کریم مشتقات آن فقط از باب افعال آمده است. إِنَابَةٌ به معنای بازگشت و رجوع مکرر به بندگی و طاعت خداوند بزرگ است. «وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ، زمر ۵۴»

کاربرد در قرآن

برای آشنایی بیش‌تر با کاربردهای مختلف این دو ریشه در قرآن، جدول زیر را کامل کنید.

معنای واژه	مشخصات صرفی واژه	عبارت قرآنی	واژه	آیه
		إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاصْلَحُوا	تابوا	۱
		فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ	أتوبُ	۲
		مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ	تائبات	۳
		إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ	تَوَّاب	۴
		وَإِلَيْكَ أُنَبِّئُكَ وَالْإِلَّهِ الْمَصِيرُ	أُنَبِّئُكَ	۵
		وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ	يُنِيبُ	۶
		دَعَا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ	مُنِيبِينَ	۷

قرائت و ترجمه

۱- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا
تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا
عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

تحریم ۸

۲- إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ
فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ
قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ
وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ
أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

نساء ۱۷ و ۱۸

۱- در اینجا «علی» را «تزد» معنا کنید.

۳- وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَأِنَّهُ يُتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا

فرقان ۷۱

۴- يَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ
ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ

وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ وگناه کارانه، روى (از حق) برنایید.

هود ۵۲

۵- وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ

جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ

وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ

لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

نساء ۶۴

٦- إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

بقره ٢٢٢

٧- وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا
وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ
لَهُمُ الْبُشْرَى

زمر ١٧

٨- قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ
إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ
مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
ثُمَّ لَا تَنصُرُونَ

زمر ٥٣ و ٥٤

تمرینات

تمرین اول — با توجه به آیات درس و آیات مشخص شده به این سؤالات پاسخ

دهید.

۱- توبه‌ی چه کسانی پذیرفته می‌شود؟ (انعام ۵۴)

۲- توبه‌ی چه کسانی سودی به حال آن‌ها ندارد؟ (آل عمران ۹۰)

تمرین دوم — با دقت در آیات درس و آیات ذیل ریشه‌ی اناب (نوب) از معجم، ابتدا خانه‌های جدول زیر را، در صورت امکان با یک نمونه از عبارات قرآنی تکمیل کنید و سپس وجه اشتراک و اختلاف توبه و انابته را توضیح دهید.

بازگشت انسان به سوی خدا	بازگشت خدا به انسان	
		توبه
		انابه

تمرین سوم — واژه‌ی «مَتَاب» را با توجه به آیه ۳۰ رعد و ۷۱ فرقان معنا کرده و بیان کنید این واژه از نظر صرفی چه کلمه‌ای است؟

پیشنهاد

بررسی کنید کدام یک از آیات درس، اطاعت از پیامبران و طلب آمرزش آن‌ها را برای گناهان، شرط پذیرش توبه می‌داند؟ چگونه می‌توان از این آیه بر صحت توسل به پیامبر و اولیای الهی و شفاعت آنان استدلال کرد؟ شرط مؤثر واقع شدن این توسل و قبول شفاعت از سوی خداوند چیست؟

حکمت

پیامبر اکرم صلی اللہ علیہ و آلہ :

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الشَّابَّ التَّائِبَ

میزان الحکمة، باب شباب

حضرت امیر المؤمنین علی علیہ السلام :

التَّوْبَةُ عَلَىٰ أَرْبَعَةِ دَعَائِمَ :

نَدَمٌ بِالْقَلْبِ

وَاسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ

وَعَمَلٌ بِالْجَوَارِحِ

وَعَزْمٌ أَنْ لَا يَعُودَ

میزان الحکمة، باب توبہ

فهرست کلمات

الف

ءاتى ^{۹*}	بخشید، داد
ءاتَرَ ۱۴	برگزید، ترجیح داد
إِبْتَع ۹	جست و جو کن، طلب کن
إِبْتِغَاء ۱۳	طلب، جست و جو
إِبْتَلَى ۱۵	امتحان کرد
أَدْعُوا ۷	بخوانید
أَذَن ۱۰	اعلام کرد
أَذَى، أَذَى ۸	اذیت و آزار
أُرِيدُ ۷	می خواهم
أَزْكَى ۳	پاک تر
أَسْتَجِبُ ۷	(تا) پاسخ دهم
إِسْتَحَبَّ ۱۰	برگزید، دوست داشت،
	ترجیح داد
أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً ۱۶	چند برابر
أَضَلُّوا ۸	گمراه کردند
أَعْتَدْنَا ۱۸	آماده کردیم
أَعَدَّ ۱۳	آماده کرد
أَكْرَمَ ۱۵	گرامی داشت
أَنْفِصَامَ ۱۴	قطع شدن
أَهَانَ ۱۵	خوار کرد
أَيَّانَ ۱۲	چه وقت
إِيْتَاء ۱۱	پرداختن، دادن

ب، ت

بُكِّمَ ۶	لال ها، جمع اَبَكِّم
تَأَذَّنَ ۵	اعلام کرد
(أَنْ) تَوَدَّوْا ۱۱	(که) برسانید، ادا کنید
تُبَيِّنُ ۴	تبيين می کنی، روشن می سازی
تَزَكَّى (تَتَزَكَّى) ۱۵	تزکیه شوی، پاک شوی
تَعَالَوْا ۷	بیایید
تُقَلَّبُ ۸	زیر و رو می شود
تَوَبُوا ۳	توبه کنید، بازگردید
تَوَلَّى ۸	روی برگرداند

ج

جَارِيَةٌ ۱۴	کشتی
جَهَالَةٌ ۱۸	نادانی و بی خبری
جوع ۱۵	گرسنگی

ح، خ

حِكْمَةٌ ۲	حکمت، فهم، دانش
خَابَ ۱۲	محروم شد، نا امید شد
خَلَائِفَ ۱۵	جمع خَلِيفَة، جانشینان

د

دَاخِرِينَ ۷	خوار و سرافکنده
--------------	-----------------

* این شماره، درسی را که کلمه در آن به کار رفته است، نشان می دهد.

فهرست کلمات

ط

طائفه، گروه، دسته
میل و رغبت

طَائِفَة ۲
طَوَّعَ ۱۳

ع، غ

عفو کننده
دستگیره
کورها، جمع اَعْمَى
فریب داد
گمراهی، رفتن به راه هلاکت

عَافَى ۱۳
عُرْوَة ۱۴
عُمَى ۶
غَرَّتْ ۶
غَى ۱۴

ف

امتحان، وسیله‌ی آزمایش
زیاده‌روی
گروه، دسته
از شیر گرفتن

فَتْنَة ۱۵
فُرُطَ ۸
فِرْقَة ۴
فِصَال ۵

ق

تنگ و محدود کرد
پراکنده کردیم
حفظ کنید، نگه دارید
بسیار قیام کننده
راست و استوار

قَدَّرَ ۱۵
قَطَعْنَا ۱۵
قَوَا ۱۲
قَوَام ۱۱
قَيِّمَة ۷

ناپاک کرد، آلوده کرد
رها کن
خواندن، صدا کردن، دعا

دَسَى ۱۲
دَعَّ ۸
دُعَاء ۲

ر، ز

پلید
پاک کرد

رَجَسَ ۱۶
زَكَى ۱۲

س

توانگری و شادمانی
خوشه‌ها، جمع سُنْبَلَة
مساوی، یکسان

سَرَاء ۱۳
سَنَابِل ۱۳
سَوَاء ۷

ش

بخل و حرص
کینه و دشمنی

شُحَّ ۱۶
شَنَّان ۱۱

ص، ض

افراد بسیار درست کردار
نماز خواند
کرها، جمع اصَمّ
تنگدستی و ناراحتی

صَدِيقُونَ ۶
صَلَّى ۱۶
صُمَّ ۶
ضَرَاء ۱۳

فهرست کلمات

و

دوست، بامحبت،	وَدُود ۱۸
دوستدار (بندگان)	
گشایشگر	وَاسِع ۱۳
محکم‌ترین	وُثْقَى ۱۴
ناتوانی و ضعف	وَهْن ۵

ی

طلب کند	يَبْتَغِ (يَبْتَغِي) ۱۷
می‌آزماید	يَبْلُو ۵
متذکر می‌شود، پند می‌گیرد	يَتَذَكَّرُ ۴
تلاوت می‌کند، می‌خواند	يَتْلُو ۲
دوست و سرپرست می‌گیرد	يَتَوَلَّى ۱۰
جدال و نزاع می‌کند	يُجَادِلُ ۶
انکار می‌کند	يَجْحَدُونَ ۱۰
می‌ترسند، مراقبت می‌کنند	يَحْذَرُونَ ۴
می‌چشاند	يُذِيقُ ۹
نشان می‌دهد	يُرِي ۵
مانع می‌شوند، باز می‌دارند	يَصُدُّونَ ۶
(که) اطعام کنند، غذا دهند	(أَنْ) يُطْعِمُوا ۷
عبادت می‌شوند،	يُعْبَدُونَ ۷
پرستش می‌شوند	
موعظه می‌کند، پند می‌دهد	يَعِظُ ۱۰
به پامی خیزد، قیام می‌کند	يَقُومُ ۲
می‌رویانَد	يُنْبِتُ ۴

ک

ناخشنودی و بی‌میلی	كَرْه ۱۳
افرادِ سست و کاهل	كُسَالَى ۱۳
جمع کسَل	

ل

نا امید نشوید	لَا تَقْنَطُوا ۱۸
فراموش نکن	لَا تَنْسَ ۹
وادار نکند	لَا يَجْرِمُ ۱۱
نیامد	لَمْ يَأْتِ (يَأْتِي) ۶
کاش	لَيْتَ ۸

م

به آن‌ها دستور داده نشد	مَا أُمِرُوا ۷
کوشا در پاکیزگی	مُتَطَهَّرَ ۱۸
فراوان	مِدْرَارَ ۱۸
گروه	مَعْشَرَ ۶
منت نهاد	مَنْ ۲
خوار کننده	مُهِينَ ۸

ن

صدا زد	نَادَى (نِدَاءً) ۱۰
درختان خرما، جمع نخل	نَخِيلَ ۴
راستین، خالص	نَصُوحَ ۱۸

بخش های مورد نیاز از کتاب مُعْجَمُ مُفَهَّرَسِ آيَاتِ قرآن کریم

در این قسمت برای دانش آموزانی که به کتاب معجم دسترسی ندارند، صفحاتی از کتاب معجم که در تمرین های کتاب مورد نیاز است، به ترتیب ریشه ی کلمات آمده اند تا با مراجعه به این صفحات بتوان تمرین ها را انجام داد.

الفاظ	الایة	رقعها السورة ورقعها
خَابِرُونَ: فَمَا يَخْبِرُهُمْ إِيَّاهُ فَخِبرُوا (۱۶)	۱۶ م العنكبوت	۷۶
خَسِرُوا: وَلَا يَزِدُّهُمْ عِلْمًا إِلَّا خَسَارًا (۱۷)	۵۲ م العنكبوت	۷۷
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۱۸)	۲۶ م طه	۷۸
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۱۹)	۲۶ م طه	۷۹
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۰)	۲۶ م طه	۸۰
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۱)	۲۶ م طه	۸۱
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۲)	۲۶ م طه	۸۲
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۳)	۲۶ م طه	۸۳
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۴)	۲۶ م طه	۸۴
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۵)	۲۶ م طه	۸۵
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۶)	۲۶ م طه	۸۶
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۷)	۲۶ م طه	۸۷
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۸)	۲۶ م طه	۸۸
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۲۹)	۲۶ م طه	۸۹
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۰)	۲۶ م طه	۹۰
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۱)	۲۶ م طه	۹۱
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۲)	۲۶ م طه	۹۲
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۳)	۲۶ م طه	۹۳
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۴)	۲۶ م طه	۹۴
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۵)	۲۶ م طه	۹۵
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۶)	۲۶ م طه	۹۶
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۷)	۲۶ م طه	۹۷
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۸)	۲۶ م طه	۹۸
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۳۹)	۲۶ م طه	۹۹
خَسِرُوا: خَسِرْتُمْ أَنسَابَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَكُلُّكُمْ لَخَسِرٌ (۴۰)	۲۶ م طه	۱۰۰

الفاظ	الایة	رقعها السورة ورقعها
خَابِرُونَ: وَيَتَطَهَّرُونَ مَا آمَنَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُرْسِلَ وَيُخَبِّرُونَ فِي الْأَرْضِ (۱۶)	۲۷ م العنكبوت	۲
خَابِرُونَ: وَأُولَئِكَ يُؤْتُونَ مِنْهُ مَنْ يَخْتَرُ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۱۷)	۱۲۲ م العنكبوت	۳
خَابِرُونَ: لَئِنْ أَتَيْتُمْ مَشِيئًا إِنْكُمْ إِذَا الْغَابِرُونَ (۱۸)	۹۰ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: أَقَابِرًا مَثَرًا اللَّهُ فَلَا تُحْسِنُ تَصَدُّقًا إِلَّا الْغَابِرُونَ (۱۹)	۹۹ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: تَنْزِيلًا مِمَّنْ يَخْتَارُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۰)	۱۷۸ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: فَتَرَكْتُمْ جِسْمًا قَبِيحًا فِي جَهَنَّمَ أُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۱)	۲۷ م الاحقاف	۸
خَابِرُونَ: خَلِيقَتُمْ أَشْرَافًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۲)	۶۹ م التوبة	۹
خَابِرُونَ: فَأُولَئِكَ أَكْثَرُ الْأَنْبِيَاءِ وَعَنْهُمْ عُصْبَةٌ إِنْ آتَى الْغَابِرُونَ (۲۳)	۱۴ م يوسف	۱۲
خَابِرُونَ: لِأَخْرَجَ الْأَنْبِيَاءَ فِي الْأَخِرَةِ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۴)	۱۰۹ م النحل	۱۶
خَابِرُونَ: وَلَئِنْ أَهْلَكْتُمْ بَنِي آدَمَ وَمَنْ يَخْلُقُكُمْ إِنْكُمْ إِذَا الْغَابِرُونَ (۲۵)	۳۴ م المؤمنون	۱۳
خَابِرُونَ: وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْغَابِرُونَ (۲۶)	۵۲ م التكتف	۲۹
خَابِرُونَ: وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۷)	۶۳ م الأثر	۳۹
خَابِرُونَ: أَلَّا تَنْزِلَ جِبْرَتُ الشَّيْطَانِ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۸)	۱۹ م البقرة	۵۸
خَابِرُونَ: وَمَنْ يَتَّبِعْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۲۹)	۹ م المائدة	۶۳
خَابِرُونَ: فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۰)	۶۴ م العنكبوت	۲
خَابِرُونَ: وَمَنْ يَتَّبِعْ عِزَّ الْأَيْمَانِ دُونَ ذَلِكَ يَتَّبِعْ رِيَّةَ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ (۳۱)		
خَابِرُونَ: الْغَابِرِينَ (۳۲)	۸۵ م آل عمران	۳
خَابِرُونَ: إِنْ طَلَبْتُمْ اللَّهَ لَيَقْبَلَنَّ مِنْكُمْ خَابِرِينَ (۳۳)	۱۴۹ م آل عمران	۳
خَابِرُونَ: وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا مِمَّا كَانَتْ عَلَيْهِ أَعْيُنُهُمْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۴)	۵ م المائدة	۵
خَابِرُونَ: وَلَا تَزِدْهُمْ عِلْمًا إِلَّا خَسَارًا (۳۵)	۲۱ م المائدة	۵
خَابِرُونَ: فَطَرَعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۶)	۳۰ م المائدة	۵
خَابِرُونَ: خَلِيقَتُمْ أَشْرَافًا مِمَّنْ يَخْتَارُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْغَابِرُونَ (۳۷)	۵۳ م المائدة	۵
خَابِرُونَ: وَإِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ مِنْهُ مَخْرَجًا (۳۸)	۲۳ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: الَّذِينَ كَذَّبُوا شَيْئًا كَانُوا مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۹)	۹۲ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: لَئِنْ لَمْ يَرْجِعُوا رِعْبًا وَتَفَرَّقُوا لَيَكْفُرْنَ مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۰)	۱۴۹ م الاعراف	۷
خَابِرُونَ: وَلَا تَكْفُرُوا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيَّايَاتِ اللَّهِ فَتَكْفُرُوا مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۱)	۹۵ م يونس	۱۰
خَابِرُونَ: وَلَا تَقْرَبُوا مَا نَهَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۲)	۴۷ م هود	۱۱
خَابِرُونَ: عَلَّمَ الْقُرْآنَ الْغَابِرِينَ الَّذِينَ خَيْرًا وَأَنْتُمْ سَمِعْتُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (۴۳)	۱۵ م الأثر	۳۹
خَابِرُونَ: لَئِنْ أَتَيْتُمْ مَشِيئًا إِنْكُمْ إِذَا الْغَابِرُونَ (۴۴)	۶۵ م الأثر	۳۹
خَابِرُونَ: وَذِكْرُكُمْ هَلْ تَحْسِبُونَ أَنَّكُمْ إِذَا كَفَرْتُمْ فَاصْبِرْتُمْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۵)	۲۳ م صافات	۴۱
خَابِرُونَ: وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أَسْمِ قَدْ خَلَفْتُمْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۶)	۲۵ م صافات	۴۱
خَابِرُونَ: لِذَلِكَ خَلَفْتُمْ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۷)	۴۵ م السور	۴۲
خَابِرُونَ: قَدْ خَلَفْتُمْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْغَابِرِينَ كَانُوا مِنَ الْغَابِرِينَ (۴۸)	۱۸ م الاحقاف	۱۶

- أَرْسَلْنَا:** (۱۳۲) **إِنَّا أَرْسَلْنَا بِالْمَلْأَمَةِ نَبِيًّا** ..... ۱۱۹ م البقرہ ۲
وَأَرْسَلْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَحَقِّي بِالْحَقِّ ..... ۷۹ م البقرہ ۴
وَمَنْ نَزَّلْنَا مَا تَرْسَلْنَا عَلَيْكَ عَطِيفًا ..... ۸۰ م البقرہ ۴
لَقَدْ جَاءكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي آيَاتِنَا قَدْ خَلَّ مِنْ فِطْنِهِ أَكْثَرُ ..... ۳۰ م الزمر ۱۳
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَجِيحًا ..... ۵۴ م الأنعام ۱۷
أَرْسَلْنَا: **وَالْمَلَكُ الْقُرْآنَ وَالْمَلَكُ لَزَلٌ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا نَبِيًّا** ..... ۱۰۰ م الأنعام ۱۷
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ..... ۱۰۷ م البقرہ ۲۱
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا نَبِيًّا وَوَعْدًا ..... ۵۶ م الفرقان ۱۴
بِأَلْسِنَةٍ أُولَىٰ بِمَا أَرْسَلْنَاكَ جَاهِدْ وَمُنِيبًا ..... ۱۵ م الأحزاب ۳۳
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا قَائِمًا بِعِيسَىٰ وَوَعْدًا ..... ۱۸ م سبأ ۲۴
إِنَّا أَرْسَلْنَا بِالْمَلْأَمَةِ نَبِيًّا وَوَعْدًا ..... ۲۱ م طه ۲۵
لَمَّا أَمْرُسُوا مَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ عَطِيفًا ..... ۱۸ م المؤمن ۱۹
إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ جَاهِدًا وَمُنِيبًا ..... ۸ م الصبح ۱۸
أَرْسَلْنَا: **فَلَمَّا رَأَىٰ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تَحْتَسِبْنَ** ..... ۲۷ م طه ۲۰
وَأَحْسِبْ عَشْرَىٰ وَلَا تَحْتَسِبْنَ لَأُنَادِيَنَّ فَلَازِمًا إِلَىٰ عَزْرٍ ..... ۱۳ م الشعراء ۲۶
أَن لَّازِمًا نِسَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ..... ۱۷ م الشعراء ۲۶
أَرْسَلْنَا: **أَرْسَلْنَا نِسَاءَ عَدَا بِنَاعٍ وَبَنِي قَلْبِ** ..... ۱۱ م يوسف ۱۲
فَلَا رَيْبَ لَكُمْ مِنْهَا وَإِنَّهَا لَكَا بَطُولٌ ..... ۲۴ م الصبح ۲۸
فَلَا رَيْبَ لَكُمْ مِنْهَا وَإِنَّهَا لَكَا بَطُولٌ ..... ۱۵ م يوسف ۱۲
أَرْسَلْنَا: **لَقَدْ سَأَلْنَا الَّذِينَ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ** ..... ۶ م الأعراف ۷
عَالِمًا إِنَّهَا بِأَرْسَلْنَا بِهِ مُوَدِّعِينَ ..... ۷۵ م الأعراف ۲
بَلْ كُنُوْا سَائِرٌ لِّمَا جَاءَ بِأَيُّهَا عَمَّا أَرْسَلْنَا مِنَ الْآيَاتِ ..... ۵ م البقرہ ۲۱
فَلَمَّا رَأَىٰ رُسُلَكُمْ لَدَىٰ أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ لَقْنَةً ..... ۲۷ م الشعراء ۲۶
أَرْسَلْنَا: **وَلَمَّا كَانَ حَالِيَةً يَتَقَمُّ الْقُرْآنَ بِالَّذِينَ أَرْسَلْنَا بِهِ** ۷
وَعَالِيَةً لَّمْ يُؤْمِنُوا فَاسْتَرْسَبُوا عَلَىٰ يَتَقَمُّ اللَّهُ يَتَقَمُّ ..... ۸۷ م الأعراف ۷
لَمَّا نَزَّلْنَا لَقْنَةً لِّقَالِكُمْ مَا أَرْسَلْنَا بِهِ إِلَيْكُمْ ..... ۵۷ م هود ۱۱
فَلَمَّا رَأَىٰ إِلَهُ الْيَهُودِ جُنْدًا لَهُمْ وَأَرْسَلْنَاكَ مَا أَرْسَلْنَا بِهِ ..... ۲۳ م الأنعام ۱۶
أَرْسَلْنَا: **وَقَالُوا إِنَّا نُرْسَلْنَا بِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ** ..... ۹ م البقرہ ۱۴
إِنَّا بِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ كَاذِبُونَ ..... ۲۴ م سبأ ۲۴
عَالِمًا لَمَّا رَأَىٰ رُسُلًا تَلَظَّىٰ لَوْ كُنَّا بِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ كَاذِبُونَ ..... ۱۴ م صافات ۲۱
عَالِمًا إِنَّهَا بِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ كَاذِبُونَ ..... ۲۴ م الأعراف ۱۳
أَرْسَلْنَا: **عَالِمًا لَأَنْتَ إِذَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ نَوْمًا** ..... ۷۰ م هود ۱۱
عَالِمًا إِنَّهُ لَوْ يَسْتَلُّ إِلَىٰ قَوْمٍ نَوْمًا ..... ۵۸ م الحجر ۱۵
عَالِمًا إِنَّهُ لَوْ يَسْتَلُّ إِلَىٰ قَوْمٍ نَوْمًا ..... ۳۳ م النجم ۵۱

- فِي:** **وَأَسْتَلُّ الْيَوْمَ وَأَسْتَلُّ كَيْفَةً مِنْ قَوْمٍ** ..... ۲۵ م يوسف ۱۲
وَأَن كَانَ كَيْفَةً لَّمْ مِنْ قَوْمٍ فَكَلِمَاتٍ وَمَنْ مِنْ الصَّادِقِينَ ..... ۲۷ م يوسف ۱۲
فَلَمَّا رَأَىٰ كَيْفَةً لَّمْ مِنْ قَوْمٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ قَوْمٍ عَنِ الْكَلِمَةِ عَنِ عَطِيفٍ ..... ۲۸ م يوسف ۱۲
سَيُؤْتِيهِمُ الْبَصِيصَ وَيَرْثُونَ الْمُكْرَمَاتِ ..... ۱۵ م الطه ۵۴
فَقَدْ جَاءَ بِعِيسَىٰ مِنَ الْمَرْيَمِ ..... ۱۶ م الألقاب ۸
أَرْسَلْنَا: **وَأَن يَمَّا جَاءَكُمْ يُؤْمِرُكُمْ بِالْآيَاتِ لِمَا لَا تَشْعُرُونَ** ..... ۱۱۱ م آل عمران ۳
إِنَّا لَنَبِيٍّ مَّبْرُورٍ نَزَّلْنَا رِسَالًا لِّمَا لَمْ تُحِسُّوا مِنَ الْآيَاتِ ..... ۱۵ م الألقاب ۸
وَلَقَدْ جَاءَنَا عَامِدُوا اللَّهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ الْآيَاتِ ..... ۱۵ م الأحزاب ۳۳
وَلَوْ فَالْتَقَىٰ اللَّهُ مِنْ قُرْآنِهِ الْوَرْدُ الْآيَاتِ ..... ۲۲ م الصبح ۱۸
وَمِنَ النَّبِيِّ لَسْبَعَةً وَأَتَاهُمُ الشُّجُورُ ..... ۴۰ م ن ۵۰
وَأَن لَّمْ تَعْلَمُوهُمُ يُؤْتُونَ الْآيَاتِ لِمَا لَا تَشْعُرُونَ ..... ۱۲ م العنكبوت ۵۹
أَرْسَلْنَا: **وَلَا تَعْلَمُوا عَلَىٰ آيَاتِهِمْ فَكَلِمَاتٍ عَالِمِينَ** ..... ۲۱ م البقرہ ۵
أَرْسَلْنَا: **مَنْ قَبْلِ أَنْ نُنزِّلَ وَإِنَّمَا كُنَّا مِنْهَا عَلَىٰ آيَاتِهِمَا** ..... ۱۷ م البقرہ ۴
أَرْسَلْنَا: **وَلَوْ نَرَىٰ إِلَّا بِنُورِ الَّذِينَ نَزَّلُوا الْكَلِمَاتِ** ۸
يَعْلَمُونَ وَجُوعَهُمْ وَأَرْسَلْنَا: ..... ۵۰ م الألقاب ۸
فَأَنزَلَ بِعِيسَىٰ بِطَلْعِ مِنَ النَّبِيِّ وَالْبَيْعِ الْآيَاتِ ..... ۶۵ م العنكبوت ۱۵
وَأَن لَّا تَكُونُوا رِجَالًا عَلَىٰ الْقُرْآنِ وَخِدَّةً وَأَنَّا عَلَىٰ قَهَرِهِمْ قُرْآنًا ..... ۴۶ م الأنعام ۱۷
إِنَّا لَنَدْعُوهُمُ لِنُزِّلُوا عَلَىٰ آيَاتِهِمْ مِنْ بَيْنِ مَا نَحْنُ لَكُمْ الْهَدَىٰ ۱۷
الضُّعْفَانَ سَوَاءٌ لَكُمْ وَنَحْنُ لَكُمْ ..... ۲۵ م صافات ۱۷
فَلَقِينَهُمْ إِذْ نَزَّلْتُمُ الْكَلِمَاتِ يَحْمِلُونَ وَجُوعَهُمْ وَأَرْسَلْنَا: ..... ۲۷ م صافات ۱۷
يُدْعِي: **لَمَّا اسْتَوْصَىٰ عَلَىٰ النَّبِيِّ بِمَدْرَةِ الْأَنْزَارِ** ..... ۳ م يوسف ۱۰
وَمَنْ يُدْعِي الْأَنْزَارَ فَسَيُؤْتُونَ اللَّهُ ..... ۳۶ م يوسف ۱۰
يُدْعِي الْأَنْزَارَ لِحُجْلِ الْأَيَاتِ لِنُحْمٍ يَتَقَمُّ لَوْ يُؤْتُونَ ..... ۱ م الزمر ۱۳
يُدْعِي الْأَنْزَارَ مِنَ الشَّمَالِ إِلَىٰ الْأَرْضِ ..... ۵ م الشجدة ۲۲
يُنَادِي: **أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ** ..... ۸۳ م البقرہ ۴
أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قَلْبٍ عَمَلًا ..... ۲۴ م صافات ۱۷
يُدْعِي: **وَاللَّهُ يَدْعُوهُمُ الْقُرْآنَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ الْبَاءَ مَعَهُ الْأَوَّلِينَ** ..... ۶۸ م المؤمن ۱۲
يُنَادِي الرَّسُولَ إِذْ يُلْقِي سَائِرًا يَدْعُوهُ وَإِيَّاهُ وَيَسْتَدْعِي .....
لَوْ كَرِهَ الْآلِفَاءُ ..... ۲۹ م م ۲۸

أرسلوا: وما أرسلوا عليهم حافظين..... ٣٣ ك الملقين ٨٣

يُرسل: يُرسل عليكم شواطين نارٍ ومخاض فلا تصبروا..... ٣٥ م الزعن ٥٥

رَسُول: أَفَكَلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْتَبُونَ أَنفُسَكُمْ اسْتَغْبِرُوا لَهُمْ..... ٨٧ م البقرة ٢

وَمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَنَعَهُمْ تَبَيَّرُوا..... ١٠١ م البقرة ٢

لِيَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْهِمْ قَسِيماً..... ١٤٣ م البقرة ٢

وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مِنْ يَسَّرَ الْوَسْوَءَ..... ١٤٣ م البقرة ٢

حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ..... ٢١٤ م البقرة ٢

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ..... ٢٨٥ م البقرة ٢

عَلَّ أَطْبَعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ..... ٣٢ م آل عمران ٣

رَبِّمَا أَمَّا بِمَا أَنْزَلَتْ وَاعْتَبَا الرَّسُولَ فَاكْفَيْتَا نَعِ الشَّاهِدِينَ..... ٥٣ م آل عمران ٣

ثُمَّ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَنَعْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِهِ وَتَقَضَّرْتُمْ..... ٨١ م آل عمران ٣

وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ..... ٨٦ م آل عمران ٣

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ..... ١١٢ م آل عمران ٣

وَمَا نَحْنُ بِالرَّسُولِ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرَّسُولُ..... ١٤٤ م آل عمران ٣

إِذْ تُضَيِّقُونَ وَتَلَاوَنَ عَلَى أَحَدٍ مِنَ الرَّسُولِ يُذَبِّحُكُمْ فِي أَخْرَاجِكُمْ..... ١٥٣ م آل عمران ٣

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِقَوْلِ الرَّسُولِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ..... ١٧٢ م آل عمران ٣

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عِهْدٌ بَيْنَنَا أَنُؤْمِنُ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِينَا بَيِّنَاتٌ..... ١٨٣ م آل عمران ٣

رُسُلًا: الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْكِتَابِ بِمَا آتَيْنَاهُمْ..... ٧٠ ك غافر ٤٠

وَسَلَّمَ مِنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ رُسُلِنَا..... ٤٥ ك الأخرى ٤٣

بَلْ وَرُسُلًا لَنُصَلِّمَنَّكُمْ..... ٨٠ ك الأخرى ٤٣

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ..... ٢٥ م الحديد ٥٧

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ..... ٢٧ م الحديد ٥٧

رُسُلِهِ: مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِيهِ وَعَدَايَتِي وَعَدَايَةَ رُسُلِيهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ..... ١٧١ م البقرة ٢

قَالَ اللَّهُ عَدُوًّا لِلْكَافِرِينَ..... ١٨٨ م البقرة ٢

كُلُّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَعَلَى يَدَيْهِ وَكَتَبَ وَرُسُلِهِ..... ٢٨٥ م البقرة ٢

لَا تَقْرَبُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ..... ٢٨٥ م البقرة ٢

وَلَكِنَّ اللَّهَ يُجِيبُ مِنَ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ..... ١٧٩ م آل عمران ٣

فَأَيُّوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ..... ١٧٩ م آل عمران ٣

وَمَنْ يَخْفَءْ بِاللَّهِ وَعَلَى يَدَيْهِ وَكَتَبَ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ..... ١٧٦ م آل عمران ٤

فَقَدْ ضَلَّ حَقْلًا لَا تَعْبُدُوا..... ١٦٦ م الأنعام ٤

إِنَّ الَّذِينَ يَخْفَءُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ..... ١٥٠ م الأنعام ٤

وَيُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ..... ١٥٠ م الأنعام ٤

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُبَدِّلُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ..... ١٥٢ م الأنعام ٤

أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ..... ١٥٢ م الأنعام ٤

فَأَيُّوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَتَّبِعُوا أَتَابِعَا إِلَهُكُمْ..... ١٧١ م الأنعام ٤

وَلَقَدْ عَادُ جَدُّوهُمَا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ..... ٥٩ ك هود ١١

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ خَافِعًا لِعِبَادِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ ذُو الْإِنْتِمَاءِ..... ٤٧ ك إبراهيم ١٤

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ..... ١٦٩ م الحديد ٥٧

أَعِدْتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ..... ٢١ م الحديد ٥٧

وَلِنَعْلَمَ اللَّهُ مِنْ نَبْضِكُمْ وَرُسُلَهُ بِالنَّبِيِّ إِنْ أَلَّفَهُ كَوْمًا عَرَبِيًّا..... ٢٥ م الحديد ٥٧

وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ..... ٦ م العنبر ٥٩

وَكَاتِبِينَ مِنْ قُرْبَى عَشْتِ عُرَاةٍ مِنْهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسِبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا..... ٨١ م الطلاق ٦٥

رُسُلَهُم: وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ كَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا..... ١٠١ ك الأعراف ٧

بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ..... ١٠١ ك الأعراف ٧

أَتَيْتَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ كَمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ..... ٧٠ م القوية ٩

وَجَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَكَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا..... ١٣ ك يونس ١٠

جَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَلْبُسُهُمْ فِي آخِرِهِمْ..... ٩ ك إبراهيم ١٤

قَالَتْ رُسُلُهُمْ فِي اللَّهِ شَيْءٌ فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ..... ١٠ ك إبراهيم ١٤

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنَّكُمْ لَرْجُلٌ جَاهِلُونَ..... ١١ ك إبراهيم ١٤

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا..... ١٣ ك إبراهيم ١٤

وَعَتَرُوهَا أَفْعَارًا عَتَرُوهَا وَجَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ..... ٩ ك الأروم ٣٠

جَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزَّبْرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُبِينِ..... ٢٥ م طاهر ٣٥

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا..... ٢٢ ك غافر ٤٠

فَلَمَّا جَاءَهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا كَانُوا مِنَ الْعَالَمِينَ..... ٨٣ ك غافر ٤٠

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَتَدَوَّنَا..... ٦ م الضحى ٦٤

رُسُلِي: لَنْ أُنْفِثَ الْبَصَالَءَ وَأَنْفِثَ الرِّيحَ وَأَمْسُرُ يَوْمِي وَعَزَّ وَجْهِي..... ١٢ م المائدة ٥

ذَلِكَ جَزَاءُكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ وَأَعْتَدُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُرُوكًا..... ١٠٦ ك التکوین ١٨

وَمَا نَحْنُ بِمُتَحَدِّثِيهَا نَا الْبَاطِنَ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ..... ٤٥ ك التکوین ٢٨

قَالَ اللَّهُ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَرُسُلِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ..... ٢١ م الأحقاف ٥٨

رِسَالَةً: قَوْلُ عِبَادِهِ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَخَذْنَاكُمْ بِرِسَالَةٍ..... ٧٩ م الأعراف ٧

رِسَالَتِهِ: وَإِنْ لَأَنْتُمْ لَكَا بِلِسَانِهِ رِسَالَتَهُ..... ٧٧ م المائدة ٥

رِسَالَاتِهِ: أَلَمْ نَأْتِكُمْ رِسَالَاتٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْتُلُونَ..... ١٢٦ م الأنعام ٦

رِسَالَاتِهِ: أَلَمْ نَأْتِكُمْ رِسَالَاتٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْتُلُونَ..... ١٢٦ م الأعراف ٧

رِسَالَاتِهِ: لَقَدْ أَخَذْنَاكُمْ بِرِسَالَاتٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْتُلُونَ..... ١٢٦ م الأعراف ٧

رِسَالَاتِهِ: لَقَدْ أَخَذْنَاكُمْ بِرِسَالَاتٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْتُلُونَ..... ١٢٦ م الأعراف ٧

رُسُلِي: وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلٍ إِلَّا يَكْفُرُونَ..... ٢ م طاهر ٣٥

رُسُلُوا: إِنَّا نُرْسِلُهُمُ الْبَاطِنَ فَلَهُمْ قُلُوبٌ سَمِيحَةٌ..... ٢٧ ك طه ٥٤

تُرْسِلِينَ: وَتِلْكَ كَلِمَاتُ تُرْسِلِينَ ..... ١٤ م الشمس ٢٨

أَنْزَلْنَا مِنْ سَمَاءٍ آتَاكَ تُرْسِلِينَ ..... ٥ م الضحى ١٤

تُرْسِلِينَ: وَأَنْ تُرْسِلِينَ الْيَوْمَ بِمَنْ يَوْمَ الْقَوْمِ بِمَنْ يَوْمَ الْقَوْمِ ..... ٢٥ م أهل ٢٧

تُرْسِلِينَ: فَتُرْسِلِينَ أُولَئِكَ تَرْسِلِينَ مِنْ رَبِّهِ ..... ٧٥ م الأعراف ٧

تُرْسِلِينَ: وَتُرْسِلِينَ الْفِرْعَوْنَ لَنْتُرْسِلِينَ ..... ٤٣ م الإسراء ١٣

تُرْسِلِينَ: فَإِن كُنَّا نُحْيِيهِمْ لَحْيَا تُرْسِلِينَ ..... ٥٧ م الحجر ١٥

تُرْسِلِينَ: فَإِن كُنَّا نُحْيِيهِمْ لَحْيَا تُرْسِلِينَ ..... ٦١ م الحجر ١٥

بِأَمْثَلِهَا لَا تَحْتَسِبُ إِلَّا لَأَنبَاءَ لَدُنَّا تُرْسِلِينَ ..... ١٠ م أهل ٢٧

وَأَنْ تُرْسِلِينَ الْيَوْمَ بِمَنْ يَوْمَ الْقَوْمِ بِمَنْ يَوْمَ الْقَوْمِ ..... ٢٥ م أهل ٢٧

وَأَمْثَلِهَا كَمْ نَعْلَمُ أَنَّهَا تُرْسِلِينَ ..... ١٣ م يس ٢٦

لَمَّا زَاكِرًا فَهَابُوا فَهَابُوا ..... ١٤ م يس ٢٦

فَأَمَّا رُوحًا يَنْفِثُ فِي الرِّيحِ تُرْسِلِينَ ..... ١٦ م يس ٢٦

عَمَّا مَا وَجَدَ الْمُجْرِمُونَ وَمَدَانِ تُرْسِلِينَ ..... ٥٢ م يس ٢٦

فَأَن كُنَّا نُحْيِيهِمْ لَحْيَا تُرْسِلِينَ ..... ٢٦ م التكررات ٥١

تُرْسِلِينَ: بِإِذْنِ اللَّهِ تَلْعَقُ الْكَلْبُ عَلَيْكَ يَأْكُمُ وَيَلْعَقُ كَلِمَاتُ تُرْسِلِينَ ..... ٢٥٢ م البقرة ٢

وَأَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ اللَّهُ وَآلَهُ جَانِبًا فِي نَافِثِ التُّرْسِلِينَ ..... ٢٤ م الأتقان ٦

وَمَا تُرْسِلُ التُّرْسِلِينَ إِلَّا تَنْبِيْهِنَّ وَالتُّرْسِلِينَ ..... ١٨ م الأتقان ٦

لَتَنْتَقِلَنَّ اللَّهُ فِي نَزِيلِ الْيَوْمِ وَتَنْتَقِلَنَّ التُّرْسِلِينَ ..... ٦ م الأعراف ٧

وَأَمَّا يَا مَعْجُزَاتِ اتِّبَاعِ النَّبِيِّاتِ إِنَّ كُنْتُ مِنْ التُّرْسِلِينَ ..... ٧٧ م الأعراف ٧

وَأَن تَلْعَبَ شِعَابُ الْهَيْبَةِ التُّرْسِلِينَ ..... ٨٠ م الحجر ١٥

وَمَا تُرْسِلُ التُّرْسِلِينَ إِلَّا تَنْبِيْهِنَّ وَالتُّرْسِلِينَ ..... ٥٦ م العنكب ١٨

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ قَدَفًا مِنْ التُّرْسِلِينَ إِلَّا لِيُنْذِرَ الْبَشَرِ الْأَعْمَى ..... ٢٠ م الفرقان ٢٥

تُرْسِلِينَ فِي رِبِّهِ شَكَّ وَتَجَنَّبَنِي مِنَ التُّرْسِلِينَ ..... ٢٦ م الشعراء ٢٦

تَلْعَبُ نَوْمَ لُوحِ التُّرْسِلِينَ ..... ١٠٥ م الشعراء ٢٦

تَلْعَبُ عَادَ التُّرْسِلِينَ ..... ١١٣ م الشعراء ٢٦

تَلْعَبُ قَوْمَ التُّرْسِلِينَ ..... ١١٤ م الشعراء ٢٦

تَشْكُرُونَ: لَمْ يَكُنْ لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ تَشْكُرُونَ ..... ٥٢ م البقرة ٢

لَمْ يَكُنْ لَكُمْ مِنْ دُونِ رَبِّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٥٦ م البقرة ٢

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ اللَّهَ عَلَى مَا أُسْقِنَهُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٨٥ م البقرة ٢

فَأَمَّا اللَّهُ فَلَئِمَّ تَشْكُرُونَ ..... ١٢٢ م آل عمران ٣

وَلَكِنْ لِيُرِيَهُنَّ يَوْمَ يَسْتَسْقِنُهُنَّ تَشْكُرُونَ تَشْكُرُونَ ..... ٦ م المائدة ٥

تَشْكُرُونَ: فَذَلِكُنَّ يَتَذَكَّرْنَ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٨٩ م المائدة ٥

وَجَنَّاتُ لَكُمْ فِيهَا نَسَائِمٌ لَكُمْ مَا تَشْكُرُونَ ..... ١٠ م الأعراف ٧

وَأَمْثَلُكُمْ بِكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الْمَغْنَمَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٦ م الأتقان ٨

وَتَرَى الْقُلُوبَ تَنزِعًا عَنْ رَبِّهِمْ وَالتُّرْسِلِينَ تَشْكُرُونَ ..... ١٤ م النمل ١١

وَجَنَّاتُ لَكُمْ الشَّعْبِ وَالْأَجْنَادِ وَالْأَقْبَادِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٧٨ م النمل ١٦

فَذَلِكُنَّ شَرًّا مِمَّا لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٦ م النمل ٢٢

وَمَنْ لَدُنَّ النَّارِ لَعَلَّكُمْ الشَّعْبِ وَالْأَجْنَادِ وَالْأَقْبَادِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٧٨ م الأيون ٢٣

لَتَشْكُرَنَّ فِيهِ وَالتُّرْسِلِينَ مِنْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٧٣ م الشمس ٢٨

وَتَجَنَّبَنِي الْقُلُوبَ بِكُمْ وَالتُّرْسِلِينَ مِنْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٤٦ م الروم ٣٠

وَجَنَّاتُ لَكُمْ الشَّعْبِ وَالْأَجْنَادِ وَالْأَقْبَادِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٩ م الشعراء ٢٢

وَتَرَى الْقُلُوبَ تَنزِعًا عَنْ رَبِّهِمْ وَالتُّرْسِلِينَ تَشْكُرُونَ ..... ١٢ م البقره ٢٥

لَتَجَنَّبَنِي الْقُلُوبَ عَنْ رَبِّهِمْ وَالتُّرْسِلِينَ تَشْكُرُونَ ..... ١٢ م المائدة ١٥

لَتَجَنَّبَنِي الْقُلُوبَ عَنْ رَبِّهِمْ وَالتُّرْسِلِينَ تَشْكُرُونَ ..... ٧٠ م الروم ٥٦

وَجَنَّاتُ لَكُمْ الشَّعْبِ وَالْأَجْنَادِ وَالْأَقْبَادِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٣ م النمل ٦٧

***

الآية	رقعها السورة ورقعها
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٣٠ م المائدة ٥	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٨ م النساء ٤	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٦٨ م آل عمران ٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٤٤ م الأعراف ١٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٤ م الأيون ٢٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٢٦ م الأتقان ٦	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٨٥ م الشعراء ٢	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٦ م النساء ٤	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٧ م المائدة ٥	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٤٧ م البقره ١١	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٥١ م البقره ١١	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٦٦ م الأعراف ٢٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٦٦ م الأعراف ٢٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٦٧ م الأعراف ٢٣	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٤ م النساء ٤	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١١٦ م الأتقان ٦	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٨ م العنكب ١٨	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٥١ م الفرقان ٢٥	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١ م الأعراف ٧	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٨٩ م المائدة ٥	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٠ م الأعراف ٧	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢٦ م الأتقان ٨	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ١٠ م النمل ١١	
الطَّيِّبَاتِ: مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ..... ٢١ م الإسراء ٦٦	

تَطَعُوا: فَلَا تَطَعُوا وَاشْجُرُوا وَالْعَرَبُ. ١٩ ك التعلق ١٦

أَطَعْتُمْ: وَإِنْ جَاهِدَا لِقَائِهِ فِي مَا نَالْتُمَا لَقَدْ بِهِ جُلْدٌ فَلَا عَيْقُوبَ ٨ ك الصلوات ٢٩

وَأَنْ جَاهِدَا عَلَىٰ أَنْ تُكْفَرُوا فِي مَا نَالْتُمَا لَقَدْ بِهِ جُلْدٌ فَلَا عَيْقُوبَ ١٥ ك التعلق ٢١

أَطَعُوا: إِنْ أَطَعُوا قَرِيبًا مِنَ الدِّينِ أُولُوا الْكِتَابَ يُرَدُّوهُمُ ١١١

بَعْدَ إِهْلَاكِهِمْ وَتَابُوا ١٠٠ م آل عمران ٣

إِنْ أَطَعُوا الدِّينَ قَرَّبُوا زُرُّوهُمْ عَلَىٰ أَطَابِكُمْ ١١٩ م آل عمران ٣

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. وَلَا تَطَعُوا الْمُتْرَفِينَ وَالْمُزْنِمِينَ ١٥٨ ك الشعراء ٢٦

فَإِنْ أَطَعُوا يُؤْتِكُمْ اللَّهُ أَجْرًا عَظِيمًا ١٦ م الضح ١٨

وَإِنْ أَطَعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَيَأْتِيَنَّكُمْ مِنَ اللَّهِ نِعْمَةٌ كَثِيرَةٌ ١١ م الممتحنات ١٩

أَطَعُوا: وَإِنْ أَطَعُوا لَنَجِدَنَّاهُمْ وَمَا عَلَى السُّلُوفِ الْأَنْبِيَاءِ ٥٤ م الطور ٧٤

أَطَعُوا: لَنْ أَسْمُرَ حَتَّىٰ تَخْرُجَ مِنْكُمْ وَلَا نَطِيعُ مِنْكُمْ أَحَدًا أَبَدًا ١١ م المفسر ٥٩

سَطَعْتُمْ: إِنَّهُ بِالَّذِي نَالْتُمَا قَالُوا لَقَدْ نَرَوْهُمَا مَا نَالُوا اللَّهَ سَطَعْتُمْ فِي ٢٦ م محمد ١٧

بعض الآخر. وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُجِزْهُمُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ١٣ م الشراء ٤

وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ مَا يُرِيدْ مِنَ الدِّينِ أَتَمَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ٦٩ م الشراء ٤

مَنْ يَطِيعِ الرَّسُولَ قَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ٨٠ م الشراء ٤

وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْحَيُّونَ وَالرَّحِيمُونَ قَالُوا كَيْفَ نَعْمُ فَالْحَيُّونَ ٥٢ م الطور ٢٤

وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ قَدْ جَاهَدَ عَقِبَهُ ٧١ م الأحزاب ٢٣

وَمَنْ يَطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُجِزْهُمُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ١٧ م الضح ١٨

تَطَعْتُمْ: لَنْ يُطِيعَنَّكُمْ فِي حَقِّهِ مِنَ الْأَمْرِ كَثِيرٌ ٧ م الممتحنات ١٩

أَطَعُوا: وَالْمُحْسِنُونَ الصَّالِحُونَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ وَالْمُؤْمِنَاتُ ٧١ م طه ٩

أَطَعُوا: وَالَّذِينَ اسْتَلَمُوا مِنْكُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ ٣٣ م الأحزاب ٢٣

أَطَعُوا: عَنِ أَطْعَمُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ٣٤ م آل عمران ٣

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ١٣٢ م آل عمران ٢

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ ٥٩ م الشراء ٤

وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَطِيعُوا النَّبِيَّ وَالرَّسُولَ ٥٩ م الشراء ٤

وَأَطِيعُوا اللَّهَ ١٢ م التوبة ٥

وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ١٢ م التوبة ٥

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُمَّ لَنَسْتَعِينُ ١٠ م الأتكال ٨

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُمَّ لَنَسْتَعِينُ ١٦ م الأتكال ٨

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُمَّ لَنَسْتَعِينُ ١٦ م الأتكال ٨

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُمَّ لَنَسْتَعِينُ ١٦ م الأتكال ٨

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ. ٣٣ م محمد ٤٧

وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُخَلَّفُوا أَهْلَ الْكُفْرِ. ٣٣ م محمد ٤٧

فَأَطِيعُوا الصَّلَاةَ وَابْعَاؤَ الزُّكْرَةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ. ١٣ م البقرة ٥٨

وَأَطِيعُوا اللَّهَ. ١٢ م الثعالب ٦٤

وَأَطِيعُوا اللَّهَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَنَا عَلَىٰ رَسُولِكُمُ الْبَلَاغُ الْكَبِيرُ. ١٢ م الثعالب ٦٤

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَطِيعُوا. ١٦ م الثعالب ٦٤

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ أَيْتِي مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ٥٠ م آل عمران ٢

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١٠٨ ك الشعراء ٢٦

لَنْ أُجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١١٠ ك الشعراء ٢٦

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١٢٦ ك الشعراء ٢٦

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. وَأَتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِمَا تَعْمَلُونَ. ١٣١ ك الشعراء ٢٦

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١٤٤ ك الشعراء ٢٦

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. وَلَا تَطِيعُوا الْمُتْرَفِينَ. ١٥٠ ك الشعراء ٢٦

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١٦٣ ك الشعراء ٢٦

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ١٧٩ ك الشعراء ٢٦

وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَنَّوْنَ أَنَّكَ لَا تَلْقَاهُمْ لِيَكْفُرُوا بِهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. ٦٣ م الأعراف ٤٣

أَنْ تَحْبِرُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَأَطِيعُوا. ٣ م نوح ٧٦

تَطَعُوا: وَمَا لَكُمْ مِنْ دِينِي إِلَّا تَطَاعٌ وَإِنِّي اللَّهُ ٦٤ م الشراء ٤

مَا يَطِيعُونَ مِنْ عِزِّهِ وَلَا يُخِيعُ تَطَاعٌ. ١٨ ك هار ٤٠

تَطَعُوا: وَمَنْ تَطَاعُوا حَتَّىٰ تَلْقُوا اللَّهَ فَالَّذِينَ تَلْقَاهُمْ ١٥٨ م البقرة ٢

فَنْ تَطَاعُوا حَتَّىٰ تَلْقُوا حَتَّىٰ تَلْقُوا. ١٥٨ م البقرة ٢

الاستطاع: وَإِلَىٰ عَلَى الْأَمْرِ سَجَّ التَّطَاعُ مِنَ التَّطَاعِ إِلَىٰ سَجَّ. ٢٧ م آل عمران ٣

الاستطاع: وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَمَّا السَّاطِرُونَ فَمَا كَانُوا يَفْقَهُونَ ٢١٧ م البقرة ٢

كَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَكْفُرُوا وَكَانُوا اسْتَطَاعُوا لَهُ لَعْنًا ٢٧ م التوبة ١٨

وَلَوْ لَعَنَهُمْ لَسَخَطْنَاهُمْ عَلَىٰ تَكْلِيبِهِمْ كَمَا اسْتَطَاعُوا لَعْنًا ٢٧ م التوبة ١٨

كَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ حِيَامٍ وَمَا كَانُوا يَفْقَهُونَ ١٥٨ م التوبة ١٨

الاستطاع: لَقَدْ اسْتَطَاعَتْ أَنْ تَكْفُرَ تَلَقَّا فِي الْأَرْضِ ٣٦

لَوْ شَاءَ فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِالْحَيِّ ٢٥ م الأتكال ٦

إِنْ أَرَادَ إِلَّا الْأَمْرَ تَلَقَّا تَلَقُّوا ٨٨ م هود ١١

الاستطاع: وَاسْتَطَاعَ مِنَ اسْتَطَاعَ بِمَنْ حَسِبَ وَجَدَ وَأَجَلَبَ عَلَيْهِ ٦٤ م الأتكال ٨

الاستطاع: وَأَجَدُوا كَمْ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ قُرُونٍ وَمِنْ رَبِّهِ الْحَسْبُ ٦٠ م الأتكال ٨

وَأَتَمُّوا مِنَ اسْتَطَاعَ مِنْ دُونِ الْوَالِدِ لَكُمْ مَا مَاتُوا ٢٨ م يوسف ١٠

وَأَتَمُّوا مِنَ اسْتَطَاعَ مِنْ دُونِ الْوَالِدِ لَكُمْ مَا مَاتُوا ١٣ م هود ١١

إِنْ اسْتَطَاعَتْ أَنْ تَلْقُوا مِنَ الْعَالَمِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَالْقَادِرُ ٣٣ م الرحمن ٥٥

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْرُوا وَأَطِيعُوا ١٦ م الثعالب ٦٤

طاعة: وتكون طاعة قداماً تزودا من جودها بيت طاعة يتهدى قلب

- ١ الذي تفرق ..... ٨١ م الشفاء
- ٢ لأن لا تفسدوا طاعة متزودة إن الله خبير بما تعملون ..... ٥٣ م طهر
- ٣ طاعة ولولا تزود ..... ٢١ م محمد
- ٤ **طاعة:** فقال لما ولا تفسدوا طاعة التي طاعة أو تزودا فإذ الله أيتنا طاعة ..... ١١ م عبادة
- ٥ **طاعة:** في طاعة من ذوق العزى تنكب طاعة لهم ..... ٢١ م طه
- ٦ **الطاعة:** الذين يأخذون العلم من بين المؤمنين في الصدقات ..... ٧٩ م التوبة

أظلم: ومن أظلم ممن منع سبحانه الله أن يذكر فيها اسمه

- ١ ومن أظلم ممن منع سبحانه الله أن يذكر فيها اسمه ..... ١١٤ م البقرة
- ٢ ومن أظلم ممن منع سبحانه الله أن يذكر فيها اسمه ..... ١٤٠ م البقرة
- ٣ ومن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ٢٦ م الانعام
- ٤ ومن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ٢٤ م الانعام
- ٥ فمن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ١١٤ م الانعام
- ٦ فمن أظلم ممن كذب بآيات الله وصدقت عنها ..... ١٥٧ م الانعام
- ٧ فمن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ٣٧ م الاعراف
- ٨ ومن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ١٧ م يونس
- ٩ ومن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ١٨ م هود
- ١٠ لولا يأتيهم عليهم سلطان يبين لمن أظلم ممن أنكر على الله كذباً ..... ١٥ م الكهف
- ١١ ومن أظلم ممن كذب بآيات ربه فأعرض عنها ..... ٥٧ م الكهف
- ١٢ ومن أظلم ممن أنكر على الله كذباً أو كذباً بآياته ..... ٦٨ م التكاثر
- ١٣ ومن أظلم ممن كذب بآيات ربه ثم أعرض عنها ..... ٢٢ م الشعراء
- ١٤ فمن أظلم ممن كذب على الله وكذب بالذي إذا جاءه ..... ٣٢ م الزمر
- ١٥ وقوم نوح من قبل إنهم كانوا هم أظلم وأطس ..... ٥٢ م النجم
- ١٦ ومن أظلم ممن أنكر على الله الكذب وهو يدعى إلى الإسلام ..... ٧ م الصف

الطاعة الآية وفيها السورة وفيها

تفيلون: أتأمرون الناس بالبر وتتسمون أنفسكم وأنتم تتفلون

- ١ الكذاب أقل تفيلون ..... ٤٤ م البقرة
- ٢ كذلك يحيى الله الموتى ويريكم آياته لعلكم تفيلون ..... ٧٣ م البقرة
- ٣ أتعدونهم بما فتح الله عليكم ليصالحوكم به عند ربكم ..... ٧٦ م البقرة
- ٤ أقل تفيلون ..... ٢٤٢ م البقرة
- ٥ كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تفيلون ..... ٢٤٢ م البقرة
- ٦ وما أنزل القرآن والأناجيل إلا من نبيه أقل تفيلون ..... ٦٥ م آل عمران
- ٧ وما نحى صدورهم وأقربهم قد بينا لكم آيات إن كنتم تفيلون ..... ١١٨ م آل عمران

انتقلنا: وتبطلون بالحق انتقلنا لرجاء منتقل

- ١ الانتقلنا ..... ٤٢ م التوبة
- ٢ **انتقلنا:** كما انتقلنا من الجحيم وما انتقلنا له كذا ..... ٧٧ م الكهف
- ٣ **انتقل:** ما يكذب بأمر بل ما لا انتقل عليه حيز ..... ٧٨ م الكهف
- ٤ **انتقل:** أو يمنع نازكاً من انتقل له طاعة ..... ٤١ م الكهف
- ٥ فإن إنك لن انتقل عين حيز ..... ٦٧ م الكهف
- ٦ فإن إنك لن انتقل عين حيز ..... ٧٢ م الكهف
- ٧ فإن إنك لن انتقل عين حيز ..... ٧٥ م الكهف

انتقلوا: ولن انتقلوا ان لمكروا بين النساء ولو حرستهن

انتقلون: فلما كذبوا به تفرقوا كما انتقلون حيزاً

انتقل: فإذ تأويل ما لا انتقل عليه حيزاً

انتقل: ومن انتقل بكم طاعة أن يصح العبادات

- ١ من انتقل لا طاعة بغيره ..... ٤ م آل عمران
- ٢ **انتقل:** أولاً ينتقل أن أول من انتقل ربه بالشكر ..... ٢٨٢ م البقرة
- ٣ **انتقل:** من انتقل ربه أن يترك طاعة ما يدينه من العباد ..... ١١٢ م البقرة

انتقلون: لا ينتقلون حيزاً في الأرض يستنبه الجاهل

- ١ أغنياء من الشعب ..... ٢٧٣ م البقرة
- ٢ لا ينتقلون حيلة ولا يتدبرون سبيلاً ..... ٩٨ م النساء
- ٣ ولا ينتقلون لهم نصراً ولا أنفسهم يضرون ..... ١١٢ م الاعراف
- ٤ والذين تدعون من دونه لا ينتقلون نصرتهم ..... ١١٧ م الاعراف
- ٥ ما كانوا ينتقلون الشرح وما كانوا يبيرون ..... ٢٠ م هود
- ٦ ويتدبرون من دونه الله ما لا يملك لهم ردفاً من السموات والأرض شيئاً ولا ينتقلون ..... ٧٣ م النحل
- ٧ أنظر كيف ضربوا لك الأمثال فضلوا فلا ينتقلون سبيلاً ..... ٤٨ م الزمراء
- ٨ وكانوا لا ينتقلون شيئاً ..... ١٠١ م الكهف
- ٩ بل تأتيهم بغتة فتجبهم فلا ينتقلون ردفاً ..... ٤٠ م الأنبياء
- ١٠ لا ينتقلون نصرتهم ولا هم يشا يضحون ..... ٤٣ م الأنبياء
- ١١ أنظر كيف ضربوا لك الأمثال فضلوا فلا ينتقلون سبيلاً ..... ٩ م الفرقان
- ١٢ وما نزلت به الشياطين وما ينبغي لهم وما ينتقلون ..... ٢١١ م الشعراء
- ١٣ فلا ينتقلون عزيمة ولا لى أهلهم يزجون ..... ٥٠ م يس

انتقلون: لا ينتقلون نصرتهم وهم لهم جنة محضرون

يوم يحسب عن ساني ويمدون إلى الشجره فلا ينتقلون

طوعاً: وله أنسلم من في السموات والأرض طوعاً وكرهاً

- ١ قل أنفروا طوعاً أو كرهاً لن يتقبل بكم ..... ٥٣ م التوبة
- ٢ وفيه يستجد من في السموات والأرض طوعاً وكرهاً ..... ١٥ م الزمرد
- ٣ فقال لما ولا تفسدوا طاعة أو كرهاً ..... ١١ م فصلت

وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّالَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ٢٢ ك الأتقان ٦
 دِيْنَكُمْ وَمَا كُنْتُمْ بِمُتَّقِينَ ..... ١٥١ ك الأتقان ٦
 وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّالَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ١٦٦ ك الأعراف ٧
 فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ١٦ ك يونس ١٠
تَعْقِلُونَ: لِمَ اجْرَى إِلَى أَعْلَى الَّذِي فَطَرْنَا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ٥١ ك هود ١١
 إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٢ ك يوسف ١٢
 وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّالَّذِينَ اتَّقُوا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ١٠٩ ك يوسف ١٢
 لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ١٠ ك الأنبياء ٢١
 أَمْ لَكُمْ وَلَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ٦٧ ك الأنبياء ٢١
 وَمَنْ الَّذِي يَمُنُّ وَيُعْبُدُ وَهُوَ اخْتِلَافُ الْبَلِّ وَالشَّهْرِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ٨٠ ك المؤمنون ٢٣
 كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٦١ م الأعراف ٢٤
 قَالَ رَبِّ الْمَسْكِينِ وَالْمَرْغَبِ وَمَا يَتَّبِعُنَا أَنْ نَكْتُمَ تَعْقِلُونَ ..... ٢٨ ك الشعراء ١٦
 وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَمَنْ يَأْتِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ٦٠ ك القصص ٢٨
 وَقَدْ أَضَلُّوْا وَلَكِنْ مَبْرَأٌ كَثِيرٌ أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ..... ٦٢ ك يس ٣٦
 وَيَأْتِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ..... ١٢٨ ك الصفات ٢٧
 وَتَلَقْتُمُوهُنَّ أَجْلًا مَسْكُومًا وَلَمْ تَكُنَّ تَعْقِلُونَ ..... ٦٧ ك غافر ٤٠
إِنَّ جِنَّةَكُمْ لَأَكْبَرُ عَرَبِيٌّ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: ..... ٣ ك الأعراف ١٢
 فَذَيْبٌ لَكُمْ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٧ م المائدة ٥٧
تَعْقِل: أَوْ تَعْقِلُ مَا كَانَ مِنَ الشَّعَابِ الشَّعْبِ ..... ١٠ ك الشعراء ٧٧
يَعْقِلُهَا: وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ ..... ١٣ ك الصافات ٢٩
تَعْقِلُونَ: وَالضَّمِيرُ الرِّيحَ وَالشَّعَابَ الشَّعْبُ بَيْتَ الشَّامِ ١١١
تَعْقِلُونَ: وَالْأَرْضُ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٩٨ م البقرة ٢
تَعْقِلُونَ: أَلَمْ نَكُنْ آيَاتٍ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٧٠ م البقرة ٢
 سَمِعْتُمْ مَعْنَى لَعَلَّ لَمْ يَلْحَقُوا ..... ١٧١ م البقرة ٢
 دَائِمٌ بِأَيْدِيهِمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٥٨ م المائدة ٥
 وَكَانَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَالْقُرْآنَ لَا يَتَعْقِلُونَ ..... ١٠٣ م المائدة ٥
 إِنَّ خَيْرَ مَا حَسِبْتُمْ جِدًّا لَكُمْ الْعِلْمُ الْعَلِيمُ الَّذِينَ لَا يَتَعْقِلُونَ ..... ٦٦ م الأعراف ٨
 وَلَوْ كَانُوا لَا يَتَعْقِلُونَ ..... ١١ ك يونس ١٠
 وَتَمَسَّ الرَّجْسُ عَلَى الَّذِينَ لَا يَتَعْقِلُونَ ..... ١٠٠ ك يونس ١٠
 لَنْ فِي دَائِمِ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١ ك الزمر ١٣
 لَنْ فِي دَائِمِ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٢ ك الزمر ١٦
 لَنْ فِي دَائِمِ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٦٧ ك الزمر ١٦
 أَفَلَمْ يَسْجُدُوا فِي الْأَرْضِ فَكُنْتُمْ لَكُم قُرْبٌ تَعْقِلُونَ ..... ٤٦ م الحج ٢٢
 أَمْ تَتَّقُونَ لِمَ الْكَرْبُ بِمَشْفِقِينَ أَمْ يَتَعْقِلُونَ ..... ٤٤ ك الفرقان ٢٥
 وَقَدْ لَرَفْنَا لَيْسَ آيَةً فِيهِمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٢٥ ك الصافات ٢٦
 عَلَى الْمَسْمُومِ يُرَى الْقُرْآنَ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٦٣ ك الصافات ٢٩
 لَنْ فِي دَائِمِ آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٢٤ ك الزمر ٣٠

كَلِمَاتٍ لَعَلَّ الْآيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٤٨ ك الزمر ٣٠
 وَمَنْ كَتَبَتْهُ لِيَجْزِيَ مِنَ الْفُلَانِ أَفَلَا يَتَعْقِلُونَ ..... ٦٨ ك يس ٣٦
 لَنْ أَلَوْ كَانُوا لَا يَتَعْقِلُونَ لَشَاءَ وَلَا يَتَعْقِلُونَ ..... ٤٣ ك الزمر ٣٩
تَعْقِلُونَ: فَكَيْفَ يَدْعُو الْأَرْضَ بِدَعْوَتِهَا وَتَعْبُدُ فِيهَا آيَاتِ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٤٥ ك المائدة ٤٥
 إِنَّ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ الْقُرْآنَ لَا يَتَعْقِلُونَ ..... ٤ ك الصافات ٤٩
 وَالْقُرْآنَ مِنْ دُونِ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٤ م الشعراء ٥٩

الْفَلْح: وَفَالْفَلْحِ الْفُلُوحُ مِنَ اسْتَقْلِق ..... ٦٤ ك طه ٢٠
لَعَلَّ: لَعَلَّ الْكُلُوبُونَ ..... ١ ك المؤمنون ٢٣
 لَعَلَّ الْفَلْحَ مِنَ الْفُلُوحِ ..... ١٤ ك الأعراف ٨٧
 لَعَلَّ الْفَلْحَ مِنَ الْفُلُوحِ ..... ٩ ك القصص ٩١
تَعْقِلُونَ: بِرَبِّكُمْ أَمْ لَا يَعْبُدُكُمْ فِي بَيْتِهِمْ وَمَنْ تَعْبُدُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ ..... ٢٠ ك القصص ١٨
تَعْقِلُونَ: وَأَمَّا الْقَائِدَاتُ مِنَ الرِّجَالِ وَالْقَائِدَاتُ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٨٩ م البقرة ٢
 لَيْسَ لَكُمْ فِيهَا آيَاتٌ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٣٠ م آل عمران ٣
 اسْتَجِرُوا وَمَا يَسْتَجِرُوا بِهِ إِلَّا فِي النَّارِ وَالْقَائِدَاتُ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٢٠٠ م آل عمران ٣
 فِيهِ الرِّسَالَةُ وَالْمَجَادِلَةُ فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٣٤ م المائدة ٥
 رَجَسٌ مِنْ عَقْلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٩٠ م المائدة ٥
 فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٠٠ م المائدة ٥
 فَادْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٦٩ ك الأعراف ٧
 فَاقْبَلُوا وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٤٥ م الأعراف ٨
 وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٧٧ م الحج ٢٢
تَعْقِلُونَ: وَتَوَدَّ إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا آيَةً الْمُرْسُومِينَ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ٣١ م الأعراف ٢٤
 وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ..... ١٠ م المؤمنة ٦٢
يُعْلِمُ: أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ وَ مَنْ أَطْعَمَ يَمْنِي أَفْرَى عَلَى اللَّهِ كَلْبِيَا ..... ٢١ ك الأتقان ٦
إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الظَّالِمُونَ: ..... ٢١ ك الأتقان ٦
 فَسَوْفَ نَعْلَمُونَ مَنْ تَكْفُرُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الظَّالِمُونَ ..... ١٣٥ ك الأتقان ٦
 إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الْجَاهِلُونَ ..... ١٧ ك يونس ١٠
 أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَيْحُسُّ هَذَا وَلَا يُعْلِمُ الشَّاحِرُونَ ..... ٧٧ ك يونس ١٠
 قَالَ نَعَادُ إِلَهَهُ رَبِّي أَحْسَنُ شَرَاءً إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الظَّالِمُونَ ..... ٢٣ ك يوسف ١٢
 إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدًا شَاجِرًا وَلَا يُعْلِمُ الشَّاحِرَ حَيْثُ أَقْبَى ..... ٦٩ ك طه ٢٠
 فَأَمَّا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الْكَافِرُونَ ..... ١١٧ ك المؤمنون ٢٣
 وَمَنْ تَكْفُرُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُعْلِمُ الظَّالِمُونَ ..... ٣٧ ك القصص ٢٨
 لَوْلَا أَنْ مَرَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَفَسَدْتَ بِنَا وَبِكَانَتْ لَا يُعْلِمُ الْكَافِرُونَ ..... ٨٢ ك القصص ٢٨
يُعْلِمُونَ: عَلَّمَ الَّذِينَ يَتَّقُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ لَا يُعْلِمُونَ ..... ٦٩ ك يونس ١٠
 لَنْ الَّذِينَ يَتَّقُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ لَا يُعْلِمُونَ ..... ١١٦ ك السجدة ١٦

التلخيص: أو كيف علّى من ربيهم وأولئك هم المفلحون ..... ٤ م البقرة ١

١١٧ وأولئك هم المفلحون ..... ١٠٤ م آل عمران ٣

من تلكم طرافة فأولئك هم المفلحون ..... ٨ م الأعراف ٧

وأولئك هم المفلحون ..... ١٥٧ م الأعراف ٧

وأولئك هم المفلحون ..... ٨٨ م الأعراف ٧

من تلكم طرافة فأولئك هم المفلحون ..... ١٠٢ م المؤمن ٢٣

إن يقرئوا شيئا وأطعوا وأولئك هم المفلحون ..... ٥١ م البقرة ٢٤

وأولئك هم المفلحون ..... ٢٨ م الأعراف ٣٠

أولئك هم المفلحون ..... ٥ م آل عمران ٢٦

أولئك هم المفلحون ..... ٢٢ م البقرة ٥٨

ومن يؤمن بالله وأولئك هم المفلحون ..... ٩ م البقرة ٥٩

ومن يؤمن بالله وأولئك هم المفلحون ..... ١١ م البقرة ٦٤

التلخيص: فمن أن يتقن من المفلحين ..... ٦٧ م البقرة ٢٨

١١٨ فمن أن يتقن من المفلحين ..... ١٥٥ م آل عمران ٣

ومن يطيع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما ..... ٧٦ م الأعراف ٣٣

أقرب: باليتقى كثر منهم فأقرب فوزا عظيما ..... ٧٣ م البقرة ٤

١١٩ **القدر:** خالدين فيها وذلك القدر العظيم ..... ١٣ م البقرة ٤

رضي الله عنهم ورضوا عنه ذلك القدر العظيم ..... ١١٩ م البقرة ٥

من يشرف عنه يومئذ فقد رجع ذلك القدر المبين ..... ١٦ م البقرة ٦

ورضوا من الله أكبر ذلك هو القدر العظيم ..... ٧٢ م البقرة ٩

خالدين فيها ذلك القدر العظيم ..... ٨٩ م البقرة ٩

خالدين فيها أبدا ذلك القدر العظيم ..... ١٠٠ م البقرة ٩

فاستبشروا بيمينكم الذي يائتم به وذلك هو القدر العظيم ..... ١١١ م البقرة ٩

لا تجدوا بكلام الله ذلك هو القدر العظيم ..... ٦٤ م البقرة ١٠

إن هذا هو القدر العظيم ..... ٦٠ م البقرة ٣٧

ومن تقى السيئات يومئذ فقد رجعت رحمته وذلك هو القدر العظيم ..... ٩ م البقرة ٤٠

مقتلًا من ذلك ذلك هو القدر العظيم ..... ٥٧ م البقرة ٤٤

فيديهم ربيهم في رحمة ذلك هو القدر المبين ..... ٣٠ م البقرة ٤٥

خالدين فيها ذلك هو القدر العظيم ..... ١٢ م البقرة ٥٧

وساكنين طيبة في جنات عدن ذلك القدر العظيم ..... ١٢ م البقرة ٦١

خالدين فيها أبدا ذلك القدر العظيم ..... ٩ م البقرة ٦٤

ثم جنات تجري من تحتها الأنهار ذلك القدر العظيم ..... ١١ م البقرة ٨٥

١٢٠ باليتقى كثر منهم فأقرب فوزا عظيما ..... ٧٣ م البقرة ٤

ومن يطيع الله ورسوله فقد فاز فوزا عظيما ..... ٧٦ م الأعراف ٣٣

وتنجز عنهم سيئاتهم وكان ذلكم فوزا عظيما ..... ٥ م البقرة ٤٨

١٢١ **القدر:** عظم زوجة جدهم وأولئك هم القادرون ..... ٢٠ م البقرة ٩

إن جزيتهم اليوم بما حذرنا الله عنهم فأولئك هم القادرون ..... ١١٩ م البقرة ٢٣

والذين الله وثقهم فأولئك هم القادرون ..... ٥٢ م البقرة ٢٤

أسعابهم لهم هم القادرون ..... ٢٠ م البقرة ٥٩

١٢٢ **القدر:** إن يلتصقن فلانًا وسكين وأصحاب ..... ٢١ م البقرة ٧٨

١٢٣ **القدر:** لا لا تشبهن فلانًا من القادرون ..... ١١٨ م آل عمران ٣

١٢٤ **القدر:** وتبش الله الذين اتقوا بغيرهم لا يشبههم شيئا ..... ١١ م آل عمران ٢٦

١٢٥ **القدر:** لمن أن الله يحول من قضاء ربه عن آيات ..... ٢٧ م البقرة ١٣

والتعجيل من آيات الله ..... ١٥ م البقرة ٢١

وعلو ما رواه الله تعالى كما تنزل من ربه وأولئك هم القادرون ..... ١١ م البقرة ٢٨

وأولئك هم القادرون ..... ٢١ م البقرة ٢٨

١٢٦ **القدر:** والذين ابتغوا العفو من الله ..... ١٧ م البقرة ٢٩

١٢٧ **القدر:** عظيم نورها وأولئك هم القادرون ..... ٤ م البقرة ٦٠

١٢٨ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ٨٨ م البقرة ٦١

وأولئك هم القادرون ..... ١٠ م البقرة ٦٢

١٢٩ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

١٣٠ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

١٣١ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

١٣٢ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

١٣٣ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

١٣٤ **القدر:** وما لرحم إلا بالله عليه توكلت وأولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٠

أولئك هم القادرون ..... ١٣ م البقرة ٦٢

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- مفردات الفاظ القرآن، تألیف علامه راغب اصفهانی، متوفی ۴۲۵ هـ.ق، به تحقیق صفوان عدنان داوودی. چاپ: دارالقلم دمشق، الدار الشامیة بیروت
- ۴- التحقیق فی کلمات القرآن الکریم. تألیف مرحوم حسن مصطفوی تبریزی، چاپ: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۷۴
- ۵- معجم الفروق اللغویة الحاوی لکتاب ابی هلال العسکری و جزءاً من کتاب السید نور الدین الجزائری، تنظیم شیخ بیت اله بیات، چاپ: مؤسسه نشر اسلامی، وابسته به جامعه مدرسین قم، شوال ۱۴۱۲ هـ.ق
- ۶- شرح و تفسیر لغات قرآن براساس تفسیر نمونه تألیف و تحقیق: جعفر شریعتمداری، چاپ ۱۳۷۲ توسط: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
- ۷- مفردات قرآن، بررسی چهل واژه کلیدی قرآن کریم. مؤلف: حمید محمدی ناشر: انتشارات دارالعلم، قم. سال ۱۳۸۱
- ۸- وجوه قرآن، تصنیف ابوالفضل حُبیش بن ابراهیم تَفلِیسی ۵۵۸ هـ.ق به اهتمام دکتر مهدی محقق، ناشر: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۷۱
- ۹- المنجد فی اللغة، لويس معلوف، نشر پرتو، چاپ پنجم، پاییز ۷۶
- ۱۰- قاموس قرآن، علی اکبر قرشی، قم، دارالکتب اسلامیة، ۱۳۶۱
- ۱۱- تفسیر احسن الحدیث، علی اکبر قرشی، بنیاد بعثت، ۱۳۷۷
- ۱۲- کلمة الله هي العليا، محمدرضا قبادی آدینه‌وند، اسوه، ۱۳۷۷
- ۱۳- تفسیر نسیم حیات، ابوالفضل بهرامپور، انتشارات هجرت، ۱۳۸۶
- ۱۴- معانی حروف با شواهد قرآن و حدیث، محمد رادمثنش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱
- ۱۵- الفروق اللغویة، ابی هلال عسکری، نشر بصیرتی، ۱۳۵۳
- ۱۶- نثر طوبی یا دائرة المعارف لغات قرآن مجید، گردآورنده حضرت آیت الله میرزا ابوالحسن شعرانی، استاد محمد قریب، انتشارات اسلامیة، چاپ دوم، ۱۳۹۸ هـ.ق